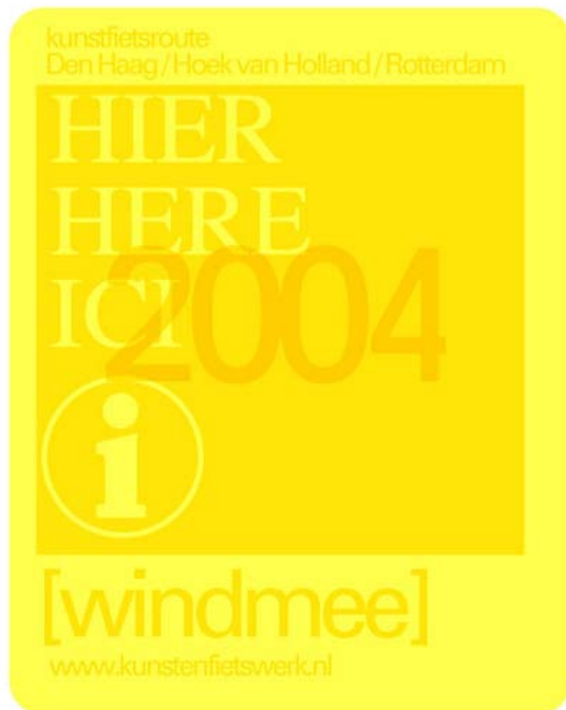

KUNST EN FIETSWERK: WindMee2004

drukgang 1:
PMS 803

drukgang 2:
PMS 803

drukgang 3:
iets donkelder
als PMS 803

Inhoud

Kunstfietsroute WindMee2004, een andere beleving van kunst en cultuur

Projecten WindMee2004, een programmatische lijn waarlangs het publiek zich kan verplaatsen met projecten van Adriaan Nette, Esther Polak, Sjaak Langenberg/Rose de Beer, Zeger Reyers, Saskia Janssen en Barbara Visser.

Communicatie en BicycleExperience door Felix Janssens/T(C), HM

Theoretisch kader met Introductie WindMee en het cultuurhistorische perspectief, artikelen Vissersverhalen en Zeehelden, Monumenten en folklore, Erfgoed en nieuwe culturen door Ingrid van Santen

Foldertekst WindMee2004

Organisatie, subsidiënten en contact

Zie de website: <http://www.kunstenfietswerk.nl>
Samenstelling Jacqueline Heerema, organisator

Kunstfietsroute WindMee2004

Een andere beleving van kunst en cultuur.

De stichting Kunst- en Fietswerk is zomer 2004 gestart met de nieuwe kunstfietsroute die een nieuwe combinatie van fietsen en kunst- en cultuurbeleving in Zuid Holland wil realiseren. Belangrijk daarbij is de ervaring van het publiek: passanten, recreanten en kunstliefhebbers beleven een fysieke en mentale verplaatsing op 65 kilometer fietspad langs Noordzee en Nieuwe Waterweg. Het gebied is bijzonder in potentie, maar de bezoeker ervaart een grote verscheidenheid die geen onderlinge cohesie kent. Met het plan voor de kunstfietsroute ontstaat samenhang.

De kunstfietsroute voert langs water, bos, duin en beroemde kunstwerken, volgt bestaande fietspaden en vestigt de aandacht op aanwezige kunst en cultuur in het landschap. Bovendien worden jaarlijks nieuwe, tijdelijke kunstprojecten toegevoegd. De route verbindt Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen, Maassluis, Hoek van Holland, 's Gravenzande, Monster, Ter Heijde, Kijkduin, Scheveningen en Den Haag met elkaar tot een samenhangend cultuurhistorisch traject. Kunstenaars onderzochten het gebied als één geheel en leggen de relatie met bestaande kunst/kunst- en cultuurcentra én hedendaagse kunstontwikkelingen, eea vanuit het cultuurhistorisch perspectief van 2004. Dit onderzoek en de resultaten zijn zowel langs de route als op het internet voor publiek inzichtelijk en ervaarbaar gemaakt.

- > Zie: Kunstplan 2003 en verder; Reader Cultuurhistorisch perspectief
- > Zie bijlage: foldertekst

Kunstenaars WindMee 2004

Hoe kijken we naar onze cultuur en waarom kijken we op deze manier?

In 2004 zijn de bestaande kunstwerken en cultuurhistorische landmarks in het kloppende hart van de Westhoek voor het eerst aangevuld met bijzondere kunstprojecten.

Voor WindMee2004 hebben kunstenaars tijdelijke kunstprojecten ontwikkeld waarbij de beleving van cultuurhistorie centraal staat. De nadruk ligt op het dagelijks leven in het verleden en heden. Het dagelijks leven zoals dat is gevat in verhalen, voorwerpen, beelden, gebruiken en locaties. Aandacht wordt ook besteed aan de authenticiteit van de cultuurhistorische beleving en het gevaar voor geschiedvervalsing.

Projecten van Saskia Janssen, Sjaak Langenberg en Rosé de Beer, Adriaan Nette, Esther Polak, Zeger Reyers en Barbara Visser ontsluiten op boeiende wijze de leesbaarheid van dit Zuid-Hollandse cultuurlandschap.

> Zie bijlage: Introductie WindMee en het cultuurhistorische perspectief.

> zie Reader

Projecten WindMee2004, een programmatische lijn waarlangs het publiek zich kan verplaatsen

Vanaf augustus :

RIT® - Adriaan Nette

RIT is een fiets-arrangement met de kunstenaar: de reis en het reisgezelschap als sculptuur. Speciale wens-arrangementen en ook exclusieve privé-arrangementen op aanvraag: minimaal 10 en maximaal 15 reizigers per keer. Kosten 10 euro pp. Op de website zijn fotoboeken en reisverslagen opgenomen. Vanaf oktober is het RITMMScript te downloaden van de website: een individuele reisbeschrijving. RIT wordt vervolgd in het voorjaar van 2005.

Tijdens het kunstproject Wind Mee biedt Adriaan Nette **een fietsreis** aan: RIT.

Het kader van deze tocht in het duin- en waterwegtraject is tweeledig: 'kijken en bekeken worden' en 'het realiseren van kwaliteit(!) binnen een gegeven tijdsbestek'. De fenomenen tijd en kwaliteit worden benaderd vanuit het besef dat het mentale constructies zijn: door de mens ontworpen modellen die een specifieke omgang met de werkelijkheid voorstaan.

Nette opereert al geruime tijd op het terrein van de werkelijkheidsbemiddeling, waarmee hij aangeeft dat: 'het waarnemen als activiteit ook los kan staan van betekenissen die de waarnemer er standaard aan toekent'. Of juister gesteld: 'de condities waaronder wordt waargenomen bepalend kunnen zijn voor (de betekenis die wordt verleend aan) het product van de waarneming'

'voor ons kunnen vormen, kleuren en andere beeldende middelen een veelheid aan dingen oproepen die ze zelf niet zijn.....' Cor Blok

RIT® is een reis die u geheel zelfstandig kunt ondernemen. De 'mental map' vormt hiervoor het uitgangspunt. **RIT®** kan op ieder willekeurig moment en op ieder willekeurige plek een aanvang nemen. U schept voor deze reis zelf de voorwaarden en het kader.

RIT® kan echter ook worden gemaakt in gezelschap van een projecteur. Dit arrangement (maximaal 12 personen) schept een aantal condities, zoals bijvoorbeeld een gegeven vertrektijd en vertrekplaats. Als u voor dit arrangement boekt ontvangt u de complete **RIT®REISMAP** thuis toegestuurd. De reisduur is onbepaald en wordt in principe door de reiziger zelf vastgesteld. Plaats van vertrek wordt u gemaild nadat uw boeking is bevestigd. Voorwaarde voor deze fietstocht is dat u op het vertrekpunt verschijnt in het bezit van een goed functionerend rijwiel. Aan de fysieke en/of mentale gesteldheid van de reiziger worden vooraf geen specifieke eisen gesteld.

Op de website zijn fotoboeken en reisverslagen opgenomen.

Extra: presentatie Dag van de Architectuur 3 juli. Artikel in Tubelight september 2004 door Francien van Westrenen.

Vanaf oktober is het RITMMscript te downloaden van de website: een individuele reisbeschrijving. RIT wordt vervolgd in het voorjaar van 2005.

Deze reis houdt nooit meer op

Artikel door Francien van Westrenen, Tubelight september 2004

Met dank aan Koos, Mariska, Marije, Bo, Marlies en Mieke

Een zaterdagmiddag fietsen met kunstenaar Adriaan Nette van Kijkduin naar de Nieuwe Waterweg en weer terug. Een tocht van misschien 25 kilometer en aan het eind van de dag voelt het alsof je de wereld bent rondgereisd. Van villa Ockenburgh, de Bloedberg en Disneyland, via kassen, rucola en vlinders, langs indianen, Arie en An, tot aan de zee, de duinen en tot slot Arkadia. En onderwijl blijft niets onbesproken, verlangens, angsten, verwachtingen, liefdes en keuzes, ze komen allemaal aan bod.

Een reis door de intimiteit

RIT - Realiteits Interferentie Tour - is een concept van Adriaan Nette. In zijn woorden is 'RIT het zelfbeeld dat door de reiziger - in de beweging - wordt verwerkelijkt'. Of zoals een van de medereizigers het mooi verwoordde: een reis door de intimiteit aan de hand van anderen. En dat is absoluut de verdienste van Adriaan Nette. Hij speelt het klaar vertrouwen te winnen, waardoor je je open stelt voor je omgeving, jezelf en anderen. Niets is dan nog te gek en alles lijkt speciaal voor jou gearrangeerd, neergestreken, gebouwd en gevormd. De grens tussen beeld en werkelijkheid vervaagt of liever gezegd beeld en werkelijkheid vloeien samen. Niet toevallig gebruikt Nette uitspraken van Cor Blok, afkomstig uit diens boek *Beeldvertalen*, over de werking en interpretatie van visuele beelden. Bijvoorbeeld *Het vermogen om in beelden werkelijkheid te zien en door middel van beelden werkelijkheid op te roepen is een van meest fascinerende eigenschappen van onze soort*. En ook de beeldtaal van dichter Bert Voeten - *zilveren vogels met mensen in hun buik* - wordt ingezet om ons kijken te bevorderen. Nette noemt zichzelf met een mooi woord 'projecteur'. Dat lijkt wel een samentrekking van acteur en projector. De acteur die mensen inleidt in een andere wereld en de projector die licht werpt op al dan niet vertrouwde zaken. In die zin is Nette iemand die licht werpt op de dingen. En met licht zie je meer.

Wind mee

RIT maakt deel uit van het kunstproject Wind Mee 2004, waarvoor zes kunstenaars zijn gevraagd tijdelijke kunstwerken te maken over de beleving van cultuurhistorie. De kunstwerken staan of vinden plaats op de bestaande kunst- en fietsroute tussen Rotterdam en Den Haag. Deze 65 kilometer lange fietsroute leidt 'sportieve cultuurliefhebbers' zowel langs natuur als langs kunstwerken in de publieke ruimte. Stichting Kunst-en Fietswerk wil jaarlijks kunstenaars vragen nieuwe en tijdelijke kunstprojecten toe te voegen waarin de route, de bestaande kunstwerken en de relatie met het publiek centraal staan. Daarbij wordt elk jaar een ander perspectief gekozen, dit jaar dus de cultuurhistorie. De verwachting is dat door de bijdragen vanuit de verschillende perspectieven de route in de loop der jaren uitgroeit tot 'een fysiek en mentaal vlechtwerk'.

Verzonnen tradities

Het perspectief van cultuurhistorie is voor de kunstenaars beperkt tot de cultuur van het dagelijks leven in verleden en heden en dan met name tot de manieren waarop die cultuur gerepresenteerd wordt - vaak door verzonnen tradities en geconstrueerde identiteiten. De symbolische waarde daarvan wordt graag verbeeld bijvoorbeeld voor marketingdoeleinden, maar met hoe het werkelijk was en is, hebben die beelden weinig te maken. De kunstenaars hebben de opdracht gekregen een werk te maken waarin vragen naar het totstandkomen van betekenisgeving, het ontstaan van beeldvorming en het kijken naar onze cultuur een rol spelen.

Overgave aan het moment

Adriaan Nette stelt die vragen aan de fietsers. Wanneer hij vraagt om onszelf voor te stellen, vraagt hij om een beeld van onszelf te maken en dat aan te bieden aan de anderen. Wanneer hij vraagt naar ons reisverlangen, vraagt hij ons dit in lichaamstaal te verbeelden. Wanneer je denkt dat iets er zomaar is, heeft hij er alweer een bijzonder verhaal van gemaakt. Nette speelt een rol die hem in staat stelt te vertellen, te vragen en te tonen. Hij speelt met de fietsers het spel van verbeelding en werkelijkheid, van idee en waarneming, van hier en daar, van echt en nog echter. Gebeurtenissen en uitspraken krijgen tijdens de reis steeds een nieuwe wending en toevallige ontmoetingen met anderen blijken de reis in belangrijke mate vorm te geven. Dat geldt ook voor de wisselwerking tussen de medereizigers, die bepalend is voor de RIT die ontstaat. Het voelt alsof je in een stuk meedoet waarvan je het verloop niet kent en de overgave aan het moment je enige houvast is. Dat maakt RIT spannend en kwetsbaar tegelijk. Als je je niet overgeeft, mis je het en missen de medereizigers jou.

Leren kijken naar de zee

RIT maakt nieuwsgierig naar de andere (nog te realiseren) projecten. Een cursus 'Kijken naar de zee' waarvoor Esther Polak zeeliefhebbers verhalen liet vertellen die via een speciale radiofrequentie te horen zijn rond de vuurtoren van Schevingen (tot oktober, i.s.m. Stroom hcbk), een spottersplek om spotters te spotten van Sjaak Langenberg en Rosé de Beer (vanaf half september), een volksfeest met eigen helden door Zeger Reyers (oktober), een soundtrack voor het landschap gespeeld door Indorockers uit Den Haag bijeengebracht door Saskia Janssen (eind oktober) en een set ansichtkaarten van Barbara Visser afkomstig uit toekomstige streekmusea (november). Stuk voor stuk projecten die het kijken naar de werkelijkheid en het creëren van een nieuwe werkelijkheid tot onderwerp hebben.

Fysiek en mentaal vlechtwerk

De kunstenaars ontsluiten het landschap en kleuren onze waarneming door het kader dat ze bieden. Ze geven daarmee zelf indirect het antwoord op wat zij bevragen: het ontstaan van betekenisgeving en beeldvorming. Als met 'fysiek en mentaal vlechtwerk' bedoeld is dat door de verhalen, betekenissen en beelden die kunstenaars over het landschap leggen een nieuw landschap ontstaat in de hoofden van reizigers, dan is daar met RIT alvast een mooie basis voor gelegd.

*Francien van Westrenen,
Tubelight - september 2004*

RIT is een project van Adriaan Nette en maakt deel uit van Wind Mee 2004.

RIT is voor groepen van minimaal 10 en maximaal 15 personen aan te vragen via netteadr@xs4all.nl
meer informatie: www.adriaannette.nl
en www.kunstenfietswerk.nl

Augustus en september:

KIJKEN NAAR DE ZEE - Esther Polak

Met 250 speciale projectradio's kan het non-stop radioprogramma vanaf de vuurtoren in Scheveningen in augustus en september 2004 beluisterd worden. Een geluidsfragment is te horen op de website. Vanaf november is de cd met de radio-opnames te verkrijgen via de website van Kunst en Fietswerk en in de winkel van Stroom hcbk.

'In mijn arrogantie dacht ik dat ik kon kijken. Die hoogmoed heb je nodig als kunstenaar. Maar in een periode dat ik regelmatig met vogelkenners in bos en hei wandelde, bleek ik geheel opnieuw te kunnen beginnen met leren kijken.

Mijn landschap werd voor altijd veranderd, want nu gevuld met vogelnamen. De vraag drong zich aan mij op: Wat zie ik nu niet? Hoeveel beroepen, bezigheden en landschappen bestaan er die een kijk-grammatica kennen? Leeft iedereen in een wereld waarin hij meer niet dan wel ziet?' Esther Polak

In het kader van Wind Mee en de manifestatie 'De Zee, het Strand en de Haven' realiseerde beeldend kunstenaar Esther Polak in samenwerking met Chris Bajema en Quirijn Kuchlein:
Vorbereidende cursus op het nationaal beelddiktet:

Les 3: KIJKEN NAAR DE ZEE op 106.6 FM

Een radioprogramma dat u opnieuw leert kijken naar de zee. Luister naar het uitzicht op zee. Hoe kijkt een visser naar de zee? Wat zien de schoonmakers van het strand in de nacht? Hoe blikt de maritieme cartograaf en wat tuurt de weerman naar de wolken? De ervaringen van deze en andere gepassioneerde zeeliefhebbers zijn op 106.6 FM te beluisteren in een straal van ca. 13 kilometer rondom de vuurtoren van Scheveningen.

Leerde Esther Polak ons in eerdere projecten de kunst van het kijken door de ogen van vogelspotters, stratenmakers en dansers, in haar 'derde kijkles' richt ze de blik op zee.

Esther Polak nodigde zeekenners bovenin de vuurtoren van Scheveningen om te vertellen over hun kijkwijze. Een marathonzitting van 24 uur. Elke gast kijkt naar de zee vanuit een ander gezichtspunt. In augustus en september klinken dag en nacht hun verhalen door de ether. Wie de vuurtoren nadert komt binnen het bereik van de radiozender. Het centrum van een signaal, gewoonlijk visueel, nu auditief. Alsof je zelf op 40 meter boven zeeniveau uitkijkt op zee.

Het speciaal voor deze gelegenheid samengestelde radioprogramma werd op unieke wijze 'nonstop' uitgezonden vanaf Vuurtoren Scheveningen en was alleen te ontvangen binnen een straal van ca. 13 kilometer op 106.6 FM. Speciale project-radio zijn op te halen en in te leveren bij VVV Den Haag cs, VVV Scheveningen, Tourist Info Hoek van Holland, VVV Vlaardingen en VVV Schiedam. Statiegeld 15 euro.

In samenwerking met Chris Bajema, Quirijn Kuchlein, Ivar van Bakkum, Museum Scheveningen. Dit project is ontwikkeld in het kader van de manifestatie 'De zee, het strand, de haven'

Extra : presentaties 28 augustus in het kader van Stroom/Zee-manifestatie. Artikel in Haagsche Courant.

Vanaf november is de cd met de radio-opnames te verkrijgen via de website van Kunst en Fietswerk en de winkel van Stroom hcbk.

September en oktober :

STREEKSPOTTERS – Sjaak Langenberg/Rosé de Beer

Tijdens het kunstproject STEEKSPOTTERS is de scheepspotcultuur aan de Koningin Emmaboulevard in Hoek van Holland uitgebreid naar 3 nieuwe spotlocaties: in Hoek van Holland, Maassluis en Ter Heijde. Langs de fietsroute waren drie auto's geplaatst waarvanuit de omgeving kan worden gespot. Deelnemers aan de kunstfietsroute konden op deze locaties hun fietssleutel inruilen voor een autosleutel en deel worden van deze spotcultuur. Via de website zijn de locatiebeschrijvingen te printen.

Beeldend kunstenaar/publicist Sjaak Langenberg en vormgever Rosé de Beer zijn gefascineerd door de dubbele moraal in de omgang met cultuurhistorie. 'Geschiedenis is geaccepteerde fraude', citeren zij Napoleon. De carnavalsverenigingen in het Westland bevestigen de manipulatie van cultuurgebonden gebruiken. Iets wordt pas onderdeel van de cultuurhistorie als het wordt opgetekend, geregistreerd of mondeling wordt overgedragen. Die registratie is subjectief. Twee mensen die hetzelfde ongeluk hebben gezien zijn al in staat elkaar tegen te spreken. Fotoalbums zijn documenten vol hoogtepunten, maar tonen niet de onderwerpen die minder fotogeniek werden gevonden.

Langenberg en De Beer hebben een zwak voor fanaten die de geschiedenis willen bezweren. Voor genealogen en scheepsspotters. Zij ontwierpen drie nieuwe spotplekken voor Wind Mee. Op de bestaande spotterlocatie aan de Koningin Emmaboulevard kunnen niet de schepen, maar de spotters worden gespot, en langs delen van de fietsroute wordt de spotcultuur uitgebreid op onverwachte plekken.

Daartoe parkeren ze drie auto's langs de route waar vanuit de deelnemers aan de fietstocht de omgeving kunnen observeren. Op deze plekken kun je je fietssleutel als borg inruilen voor een autosleutel. De auto's fungeren als schuil- en spotplekken voor de fietsers in september en oktober 2004. In de auto's liggen verrekijkers en aantekeningen die de omgeving in kaart brengen. De notities inventariseren de jongste geschiedenis van een plek. Maar het is ook de motor achter de geschiedvervalsing. Deelnemers aan de route worden uitgenodigd de noties aan te vullen met hun eigen observaties.

Met dank aan Garage van Bemmelen, Delft

Extra: Beschouwing Spotcultuur door Sjaak Langenberg, 3 sleutellocaties, artikel in Westlandsche Courant.

Streekspotters

Een project voor 'Wind mee' van Sjaak Langenberg & Rosé de Beer

Als er één hobby is die makkelijk uit de hand kan lopen, dan is het wel de amateur-genealogie of familiekunde. Velen verliezen zich in de eigen familiegeschiedenis. De Nederlandse Genealogische Vereniging (NGV) werd in 1946 opgericht en telt nu ruim 11.000 leden. Op de site www.genealogiewestland.nl vond ik het volgende bericht: 'In 1820 vertrekt Hendrik Langenberg, telg van dit oorspronkelijke Rozenburg's geslacht, naar 's-Gravenzande en sticht daar een gezin. Frappant genoeg bezaten zijn overgrootouders Gerrit Jorisz Langenberg en Geertje Pleune Noordam al een woning aan de Maasdijk op pachtland van het klooster Terlee.' Mijn achternaam blijkt een Westlandse streeknaam! Voordat ik nu uit enthousiasme een kunstproject ga baseren op dit opmerkelijke, doch triviale feit, moet ik dit verhaal even in een ander perspectief plaatsen.

Mijn achternaam wordt namelijk in vele andere Nederlandse provincies geclaimd als streeknaam.

Ik ben gefascineerd door de omgang met cultuurhistorie die, goede bedoelingen ten spijt, vaak wordt gekenmerkt door een dubbele moraal. In 1998 kreeg ik een rondleiding door de gemeente Ooststellingwerf (Friesland). Toen de wethouder van cultuur wilde demonstreren dat de pomp op het dorpsplein van Makkinga in ere was hersteld, werd een prop condooms, die na enig oponthoud uit de kraan spoot, onmiddellijk aan het zicht onttrokken, voordat ik naar de verveling van de plaatselijke jeugd kon informeren. Eén dorp verderop, in Oldeberkoop staat een kanon. Als alles hier echt is, als de pomp in ere is hersteld, zou ook dit kanon permanent geladen moeten zijn, dacht ik. Het kanon van Oldeberkoop zwijgt echter als het graf. Dat heeft praktische redenen, maar het symboliseert wel het ontbreken van zwarte romantiek binnen de koestering van het verleden.

Vanuit dit cultuurhistorisch perspectief bekeek ik de websites van de Efemmers, de Boergoenzers, de Rietzeilers en De Men Oet Den Haag, respectievelijk de niet van echt te onderscheiden carnavalsverenigingen van Monster, Rotterdam, Vlaardingen en Den Haag. Ik heb geen typisch Westlandse carnavalsrituelen kunnen ontdekken, al bevat de schaamteloze kopie me ook best prima, want juist daardoor krijgen de beelden op de websites een surrealistische lading. De carnavalsverenigingen in het Westland vormen een spiegel voor mijn roots. Opgegroeid in het Brabantse 'Oeteldonk,' bekeek ik de fotoreportage van de optocht door Monster (twee carnavalswagens) met argusogen. Carnaval in de duinen. Misschien zit daar nog toekomst in, nu het hossen in Brabant op zijn retour is. Veel Brabanders verkiezen de wintersport boven het feestgedruis, volgens recente peilingen.

De geografische verplaatsing van dit ogenschijnlijk streekgebonden feest maakt duidelijk dat geschiedvervalsing zo gepleegd is. Als twee mensen die hetzelfde ongeluk hebben gezien al in staat zijn elkaar tegen te spreken, dan kun je je voorstellen dat de overlevering van verhalen ook met een flinke korrel zout moet worden genomen. 'Geschiedenis is geaccepteerde fraude', sprak Napoleon.

Paul Collins schreef 'Famous anonymity' een boek over 'losers'. Mensen die in hun tijd grote hoogten bereikten, beroemd en gevierd waren en toch als mislukkelingen eindigden en in totale vergetelheid

stierven. Het boek verhaalt over John Banvard, die een drie mijl lang schilderij van de Mississippi-river fabriceerde dat later als isolatiemateriaal voor huizen werd gebruikt, over Robert Coates, een achttiende eeuwse dandy/acteur die zo slecht kon acteren dat de Londense theaters avond aan avond waren uitverkocht, en over Martin Tupper, die in de negentiende eeuw meer dan een miljoen dichtbundels verkocht – een ongekend aantal, zeker in die tijd – maar het slachtoffer werd van een extreme hetze door de pers. In tegenstelling tot deze antihelden, overleefde Napoleon de geschiedenis. Een criminoloog beweerde ooit dat moord en doodslag de beste manier is om niet in de vergetelheid te raken.

Wie de fietstocht van Den Haag CS via de kust naar Rotterdam CS onderneemt, wordt gegrepen door het duinlandschap, de zee, en de imposante haven. Vele fotorolletjes werden volgeschoten in dit gebied. Op de kade van Hoek van Holland staan rijen auto's met mensen die genieten van de zeeschepen die passeren. De fanatici onder hen houden nauwkeurig bij welke schepen passeren. Sommige scheepsspotters documenteren hun observaties van het scheepsverkeer op internet.

In *Nabeelden*, 'het album van niet gemaakte foto's', dat door Rein Jelle Terpstra werd samengesteld, staan prachtige verhalen van fotografen die op het *moment suprême* hun fototoestel lieten thuis liggen. *Nabeelden* is een album vol spijtbetuigingen. Hans Aarsman maakte 108.000 opnamen. Tot zijn schrik moet hij constateren dat hij slechts tien foto's maakte van 'dingen die je later wil terugzien.' De vrouwen met wie hij was, de huizen die hij bewoonde, de fietsen die hij had. Verblind door alledaagse gebeurtenissen fotograferen we hoogtepunten die helemaal niet representatief zijn voor wat we meemaken. Ik vergeet altijd de onopvallende straat te fotograferen waar ik dertig keer doorheen loop tijdens mijn vakantie, terwijl dat juist de straat is die ik terug wil zien. Ik herinner me nog als de dag van gisteren dat ik heb leren fietsen, door welke straten ik reed, in welke straat mijn vader de bagagedrager definitief durfde los te laten. Die straten hebben het fotoalbum van mijn ouders echter nooit gehaald.

Stel dat een deelnemer aan de fietsroute Wind mee een fiets jat bij het Centraal Station van Den Haag en vervolgens de route op deze gestolen fiets aflegt. Zou dat hem sensitiever maken voor zijn omgeving? Zou hij andere dingen zien dan zij die gericht zijn op de high lights? Ik ben een enorme liefhebber van fietstochten geworden sinds mijn ouders mij meenamen op zondagse uitjes vol opgelegd geluk. Fietsen is synoniem voor de zondag geworden. Bij die zomerse zondagdepressie horen beelden van hippe vijftigers op veel te goed onderhouden, altijd winterklare fietsen, die je geluidloos inhalen. En de stem van Meta de Vries die de vijf, tien, en vijftien kilometerloop aankondigt op de radio. Startpunt: Restaurant de Rustende Jager. In Schiermonnikoog ben ik altijd de enige die alles te voet aflegt. Ik word gepasseerd door colonnes fietsers met hun opgepoetste fietsbellen die natuurlijk allemaal werken, en als ik niet snel uit de weg ga, bellen ze de ANWB alarmcentrale. En ze raken nooit van het gebaande pad af. Nee, ze zijn goed voorbereid met hun tekenpincet, en hun muziekstandaardjes op hun stuur met daarop een plattegrond die is geplastificeerd. Dan blijft de kaart netjes als je er per ongeluk op kwijlt. Gezellig met z'n allen in de file op de landelijke fietsdag. Elk avontuur in de kiem gesmoord. En dan op een terras mensen wegstaren, omdat alle stoelen bezet zijn. Wel opletten dat je je fiets goed op slot zet, want er worden op jaarbasis namelijk 900.000 fietsen in Nederland gestolen. Dus altijd in het zicht laten staan, zodat je lekker ontspannen een half uur je fiets in de gaten kunt houden, terwijl je geniet van een appelgebakje dat is verstikt in een zoete gelijlaag. Waren dagjesmensen maar eendagsvliegen. Fietsroutes, ik krijg acuut zadelpijn. De Monsternaren zijn mensen naar mijn hart. Die zitten 'slechts' vier keer in de week op de fiets volgens het CBS, in tegenstelling tot de rest van de Westlanders die met zes dagen in de week boven het landelijk gemiddelde zitten. ('Fiets wordt goed gebruikt, alleen niet zo in Monster', Kwok-sing Sit, Haagsche Courant 23-11-2002).

Het lijkt me niet goed om deze gechargeerde, post-puberale agressie op de onschuldige toerrijders te botvieren die de route van Den Haag CS via de kust naar Rotterdam CS gaan rijden. Maar ik zal het niet nalaten om met een angel banden lek te prikken, om fietsers in een netelige situatie te brengen. Ik strooi met alle plezier punaises op het wegdek. Als er iets is wat ik wil doorprikken dan is het wel de bedrijfsblindheid, ook de mijne, die ervoor zorgt dat we alleen oog hebben voor de hoogtepunten. Die

vreemde natuurlijke selectie die geschiedenis heet. De dode hoek in de culturele overdracht. Ik heb een zwak voor fanaten die de geschiedenis willen bezweren. Voor genealogen en scheepsspotters. Voor zij die tegen beter weten in noteren en archiveren.

Er wordt wat afgetuurd langs de fietsroute. Door mannen alleen in auto's op verschillende plekken langs de Nieuwe Waterweg. Door de strandwachten, op zoek naar drenkelingen of verbrande badgasten. Door de bejaarden achter de ramen van bejaardencentrum Duinhof in Ter Heijde. Door de vele bezoekers die passanten scannen vanaf de terrasjes. Door de webcams van Maassluis, Hoek van Holland en de Agency of Global Security, de webcam van een beveiligingsbedrijf dat al sinds 19 november 2003 hetzelfde plaatje laat zien van de Nieuwe Waterweg. Dat is toch de ultieme vorm van spotten. Staren naar een bewegingloos plaatje op zoek naar de verschillen. De man die naar de zee tuurt met een bronzen zuidwester op zijn hoofd en een hand boven zijn ogen tegen de zon aan de Stationsweg in Hoek van Holland, is niet het monument voor de Helden der Zee dat in 1931 door mevrouw De Ridder-van Mastrigt werd vervaardigd. Het is het monument voor de spotter die met zijn blik de geschiedenis probeert te bezweren.

Wie spotters spot, ziet ze plotseling overal. Ter hoogte van 't Oeverbos in Vlaardingen trof ik de zoveelste spotplek aan. Ook hier zaten mannen alleen in hun auto's richting Nieuwe Waterweg te turen vanaf een parkeerplaats. Maar vreemd genoeg hadden ze de plekken met het slechtste uitzicht gekozen op de vrijwel lege parkeerplaats. 'Voor stellen is het gedurende de gehele week maar een drukke bedoeling, in het weekeinde in het bijzonder. Er zijn twee parkeerplaatsen: de eerste vanaf Vlaardingen word merendeels gebruikt door homo's, soms stellen, maar de tweede door stellen en mannen alleen bij de grenzen aan het water. Je hebt er weinig last van de politie die wel eens langs rijdt. Heel soms zijn hier complete orgies aan de gang', aldus het forum van www.ontmoetingsplaatsen.seksstart.nl

Complete orgies. Dat was niet de associatie die ik had toen ik op de parkeerplaats de mannen in hun auto's zag zitten. Er hing eerder een sfeer van melancholie om hen heen, hetzelfde gevoel dat ook werd opgeroepen door de scheepsspotters en hun eenzame statistieken. Maar nadat ik het veldje met het bord 'Naaktrecreatie' had gepasseerd (de fietsroute gaat er pal langs), en ik later ook nog las over een moord die eind 2003 in het Oeverbos werd gepleegd, spotte ik alleen nog maar potentiële zedendelinquenten tussen de bosjes. De streekroman werd een thriller. Was moord en doodslag niet de beste manier is om niet in de vergetelheid te raken?

Niemand heeft bezwaar tegen stilstaande fietsers. Is het ons cinematografisch geheugen dat mannen alleen in stilstaande auto's toch verdachte figuren maakt? De associaties met spionage liggen al snel op de loer. De carrosserie onttrekt te veel aan het zicht. Sinds Nederlandse vliegtuigspotters in Griekenland werden opgepakt, hangt er een sfeer van illegaliteit rondom het spotten.

Een spion zegt niet dat hij spioneert, maar dat hij de krant leest. Een spotter zegt niet dat hij spot, maar dat hij gewoon af en toe voor de lol naar schepen kijkt, en dat hij zéker niet iedere dag is terug te vinden op de parkeerplaats aan de Koningin Emmaboulevard. 's-Gravenzander Cirk zegt niets van het spottersgedrag te begrijpen in de Haagsche Courant van 27-02-2003: "Toch kom ik hier regelmatig en ik kijk ook wel naar de boten, maar het ene containerschip is precies het andere. Kijk, dat je vliegtuigen spot, daar kan ik nog wel inkomen. Die verschillen nogal veel. Maar van boten snap ik niet wat je daarin ziet", aldus de verrekijkerloze botenkijker. De reden waarom Cirk op de Emmaboulevard in Hoek van Holland is: "In het najaar en in de winter kom ik hier altijd uitwaaien." ('De eerste scheepsspotters zijn al gespot', Haagsche Courant, 27-02-2003) De spotter die ik aansprak was ook geen spotter en had niet veel te vertellen, zei hij. Hij hield echter niet meer op met praten. Naast hem lag een verrekijker en een beduimd schriftje op de passagiersstoel. Hij vertelde in geuren en kleuren over het ontstaan van de Nieuwe waterweg en over de zandzuigers die continu aan het werk zijn, want anders slipt

de boel weer dicht. De streekgeschiedenis werd door het autoraampje aangereikt. De Koningin Emmaboulevard leek wel een McDrive voor historisch veldonderzoek. Verderop stond een Engelse spotter. Die was op spotvakantie, 12 dagen Hoek van Holland. "My wife and kids call me sad." De Lloyd's scheepsbijbel lag op zijn autostoel. Zijn verrekijker was liefdevol omwikkeld met tape. In Hoek van Holland kwamen helemaal geen spotters volgens deze Engelsman. Het was een hartstikke slechte spotplek, want je had er veel te veel last van tegenlicht. Hij was dan ook geen echte spotter, al reisde hij de hele wereld af van Singapore tot Panamakanaal. Twee keer in Griekenland opgepakt, dat wel. Maar een spotter, nee.

Wij ontwerpen drie nieuwe spotplekken. Op de bestaande spotterlocatie aan de Koningin Emmaboulevard kunnen niet de schepen, maar de spotters worden gespot, en langs andere delen van de route breiden we de spotcultuur uit op onverwachte plekken. Daartoe parkeren we drie auto's langs de route waar vanuit de deelnemers aan de fietstocht de omgeving kunnen observeren. Op deze plekken kun je je fietssleutel als borg inruilen voor een autosleutel. Denk je eindelijk gezond bezig te zijn, beland je alsnog in een auto. De auto's zijn geparkeerd tussen andere spotters aan de Koningin Emmaboulevard, tegenover de ingang van een bejaardencentrum in Ter Heijde, en in een woonwijk in Maasluis.

De auto's fungeren als schuil- en spotplekken voor de fietsers tussen half september en half november 2004. In de auto's liggen verrekijkers en aantekeningen die de omgeving in kaart brengen. Deze aantekeningen zijn gebaseerd op observaties die eerder door ons vanuit de auto zijn gedaan en interviews die in de omgeving van de auto zijn gehouden. De notities inventariseren de jongste geschiedenis van een plek. Maar het is ook de motor achter de geschiedvervalsing. Deelnemers aan de route worden uitgenodigd de noties aan te vullen met hun eigen observaties.

Stel je voor: midden in een straat staat een auto waar met enige regelmaat mensen in plaats nemen die de omgeving bespieden. Mensen die er niet uit zien als spionnen of potentiële inbrekers. Nee, gewoon een keurige man in een korte broek op sandalen en zijn vrouw – of is het zijn minnares? - die zich op de landelijk fietsdag ineens in een compromitterende situatie begeven. Nog dezelfde dag nemen 10 anderen plaats in deze auto. De buurt houdt alles nauwlettend in de gaten. Het buurtpreventieteam slaat alarm. De straat waar de auto staat geparkeerd verandert in een buurt vol spotters. Een verhaal is geboren. Geschiedenis wordt geschreven. De cultuur van de sloopspotters wordt deze zomer een streekproduct.

© Sjaak Langenberg, 2004. Alle rechten voorbehouden. Deze tekst wordt uitsluitend aangeboden voor persoonlijk gebruik. Niets uit deze publicatie mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Oktober:

Hollands Glorie - Zeger Reyers

Zaterdag 16 oktober organiseerde beeldend kunstenaar Zeger Reyers in het kader van de kunstfietsroute WIND MEE een waterfietswedstrijd over Zuid-Hollandse vaarten tussen Rotterdam en Den Haag. Deze pilot vormt de opmaak voor 'HOLLAND GLORIE', het nieuwe nationale evenement dat de kunstenaar voor ogen heeft. Het was bikkelen door de polder, en publiek kon de tocht te fiets vanaf de waterkant volgen en de teams aanmoedigen. Twee teams uit Delft (NL/TU Delft) en Duisburg (D) met 3 volgboten met camera's en onderweg radio-interviews.

In dit project combineert Zeger Reyers twee prominente uitingen van onze huidige cultuur: watersport en wielrijden. Twee disciplines waarin Nederlanders altijd hebben uitgeblonken. Met 'Hollands Glorie' wil hij de basis leggen voor een nieuw volksfeest dat kan uitgroeien tot een nationaal evenement met nieuwe, eigen helden.

Twee teams uit Delft en Duisburg (D) streden met zeer technisch geavanceerde waterfietsen: het team Delft Waterbike Technology (TU Delft) met 'Macbath' en het Duitse team Tretboot Team Duisburg met 'Close to perfection'. Tussen start en finish is in een aaneenschakeling van etappes het traject afgelegd. De tocht voerde meters onder de zeespiegel door polders en steden, langs fabrieksterreinen en recreatiegebieden.

De sterke band met deze Hollandse biotoop is steeds aanwezig in het werk van Zeger Reyers. Van de boerensloot naast zijn ouderlijk huis tot de installatie Aqua Boogie in het GEM te Den Haag (t/m 7 november). Markante plekken, huizen die nog steeds alleen met de fiets of de boot te bereiken zijn en lokale schaatstradities als 'Vlaardinger Moppen halen' kleuren het traject.

Het was bikkelen door de polder, en publiek kon de tocht te fiets vanaf de waterkant volgen en de teams aanmoedigen:

Start ± 11 uur café Vlietzicht Vlaardingen (Zouteveen), via de Vlaardingervaart naar Schipluiden, vervolgens over het Zijpe, de Monsterse Watering en de Zweth richting het Haantje om daar vervolgens over de Delftse Vliet onder de Hoornbrug door, dan via de Trekvliet naar het Rijswijkseplein, over het Groenewegje, Bierkade, Zuidwal, Buitenom, Zoutkeetsingel en het Afwateringskanaal tot waar heden ten dagen niet meer verder gevaren kan worden richting zee! (Groot Hertoginnelaan). Aankomst in de namiddag.

Volg de website voor het verslag van deze pilot.

Oktober en november:

‘Soundtrack voor het Zuid-Hollandse landschap’ – Saskia Janssen met de legendarische The Blue Comets live in Kijkduin

Villa Ockenburgh bij Kijkduin werd tijdens het project 'Indo Rock verzamel cd' van beeldend kunstenaar Saskia Janssen tijdelijk omgebouwd tot geluidsstudio voor cd-opnames van de Indorockband The Blue Comets.

Wisselwerking van culturen leveren dikwijls nieuwe vormen van cultuur op. In regio Den Haag was dat in de jaren vijftig en zestig op muzikaal gebied de vermenging van de Indocultuur met de Amerikaanse rockmuziek. Muzikanten uit deze Indorockbands spelen nog regelmatig samen en Janssen heeft met één van deze bands, de legendarische **The Blue Comets**, een speciale cd opgenomen. Aan de muzikanten is gevraagd een keuze uit hun repertoire te maken die zal dienen als 'soundtrack voor het landschap'. De selectie is een verrassende keuze van melancholieke 'heimweemmuziek' en uptempo rock.

Verplaatsing van mensen of dingen die niet op de plek zijn waar ze oorspronkelijk vandaan komen, vormt een belangrijk thema in het werk van beeldend kunstenaar Saskia Janssen. Het duinlandschap tussen Scheveningen en Hoek van Holland en het achterland van de Nieuwe Waterweg is een gebied waar 'verplaatsingen' zich op velerlei niveaus afspelen. In Scheveningen en Madurodam zijn het bijvoorbeeld de toeristen, in het Westland de vaak exotische tuinbouw ten behoeve van de export en de vele seizoen arbeiders en in Hoek van Holland het internationale scheepvaartverkeer. Voor de kunstfietsroute WIND MEE realiseert Janssen met The Blue Comets een 'soundtrack voor het landschap'.
Ism The Blue Comets, producer David Hollestelle.

The Blue Comets zijn :

Cor Pronk : Leadgitaar/ zang, Leo Kappé : Drums, Roy van de Merwe : Piano / toetsen, Frans van den Brand : Zang / Gitaar, Jack van Beek : Basgitaar
<http://www.bluecomets.nl>

Extra: cd-presentatie bij Stroom/De Bovenkamer

De cd's worden aangeboden bij VVV's en kunst- en cultuurinstellingen langs de route.

Vanaf november:

Toekomstige groeten – Barbara Visser

Set met 12 ansichtkaarten van toekomstige streekmusea in mapje.

Met de verspreiding van nieuwe ansichtkaarten langs de kunstfietsroute plaatst Barbara Visser vraagtekens bij onze houding ten opzichte van de eigen geschiedenis en de rol van de streekmusea. Een ansichtkaart is een geromantiseerd beeld dat vaak ver van de werkelijkheid staat. Eigenlijk is de ansichtkaart een algemeen geaccepteerde falsificatie en overgecomponeerde werkelijkheid.

Deze twaalf ansichtkaarten uit toekomstige streekmusea schetsen een voorspelling aan de hand van wetenschappelijke en intuïtieve modellen en geven een veranderend sociaal, cultureel of economisch beeld, waaronder het WAO Museum, het Museum voor Winkelgedrag of het Museum van de Kleine Kern. De streekmusea van de toekomst zijn divers, maar hun onderwerp sluit steeds goed aan bij toekomstige realiteiten in Nederland, en de streek in het bijzonder.

Het mooie aan een ansichtkaart is dat de afbeelding een algemeen geaccepteerde falsificatie is: de ontvanger is meestal niet in staat om het afgebeelde te verifiëren en de idealisering wordt geaccepteerd. Wat volgens Barbara Visser de ansichtkaart voor het project Wind Mee zo toepasselijk maakt, is het gegeven van een overgecomponeerde werkelijkheid en de toeristische blik. Inhoudelijk sluit dit aan bij het karakter van het gebied en de overvloed aan streekmusea.

De streekmusea maken de 'cultus van de vernieuwing die Nederland in zijn greep houdt' mogelijk; het 'bijzetten' van objecten en gebruiken lijkt vooral te dienen om ze onschadelijk te maken en het pad te effenen voor Nieuw, Anders en Beter, zonder dat wij enig schuldgevoel mee hoeven torsen. De toekomst is belangrijk, en het verleden dient zo snel mogelijk een plek te krijgen. In streekmusea worden fragmenten uit een voorbije werkelijkheid opgevoerd als geruststellende historische toneelstukjes met een begin, midden en eind.

De ansichtkaart representeert het Anders en Beter, dat is de esthetisch-inhoudelijke afspraak. De toekomstige musea waarop de kaarten zijn gebaseerd zijn (nog) fictief, maar hebben de potentie om ergens in de komende decennia te ontstaan.

'Toekomstige groeten' wordt bij 25 VVV's en kunst- en cultuurinstellingen langs de route aangeboden.

Communicatie

Kunst en Fietswerk beoogt in haar project een andere manier van kijken te realiseren bij haar publiek. Voor het ontwikkelen van een specifieke communicatiestructuur heeft de stichting ontwerp bureau T(C), HM gevraagd middelen te ontwikkelen die in verschillende media en op verschillende momenten zorgt voor een specifieke herkenbaarheid.

Dit heeft ondermeer geresulteerd in de verspreiding in mei van vooraankondigingen in de vorm van 10 verschillende kaartjes (totaal 5000) en persberichten over de start van de website. In juni en juli volgde de verspreiding van 12.500 folders en ca. 1500 raamstickers langs de route bij kunst- en cultuurinstellingen, VVV's, hotels en campings, en horecagelegenheden. Vanaf augustus is een reeks advertenties geplaatst in de kunstbijlagen van de NRC, Volkskrant en Trouw en zijn regelmatig persberichten verspreid. Via de website zijn de actuele ontwikkelingen van de projecten te volgen en is de routebeschrijving (vice versa) te downloaden met verschillende rubrieken: naast de routebeschrijving kunnen de rubrieken kunst en cultuur onderweg, eten en drinken, fietsverhuur en openbaar vervoer, en links naar websites meer informatie bieden. Bovendien bieden diverse artikelen op de website een toegang tot de beleving van kunst en cultuur in het gebied. De rechtstreekse e-mailinglijst houdt geïnteresseerden op de hoogte van de ontwikkelingen van de verschillende projecten. De rubriek 'Uw Mooiste Foto' biedt ruimte voor inzendingen van het publiek.

Een distributienetwerk met Stroom hcbk, Cbk Rotterdam en de 8 VVV's in dit deel van Zuid Holland is opgezet voor verspreiding van materiaal en informatie.

> Zie: Bloemlezing Communicatie, een bundeling van voorbeelden waarmee publiek wordt betrokken in diverse kunst- en recreatieprojecten, vanuit de wereld van kunst en wetenschap, toerisme en recreatie.

> Zie bijlagen: folders en raamstickers, advertenties

> Zie bijlagen: artikelen Vissersverhalen en Zeehelden, Monumenten en folklore, Erfgoed en nieuwe culturen

- > Zie bijlage: Communicatiestrategie door T(C), HM
- > Zie website door T(C), HM ism ZICHT Nieuwe Media: <http://www.kunstenfietswerk.nl>

Routeboek/BicycleExperience door T(C), HM

De stichting heeft ontwerp bureau T(C), HM gevraagd een manier van Wayfinding te ontwikkelen waarbij - door gebruik te maken van (een grid van) verschillende elementen uit het veld, zoals landmarks, oriëntatiepunten, clues (torens, bakkers, kunstwerken) - een meer actieve rol van de gebruiker leidt tot zelf navigeren en exploreren in het veld.

Stel, je wordt op een ochtend wakker en er zijn helemaal geen ANWB borden meer.....

Tijdens besprekingen met de ANWB, het Landelijk Fietsplatform en Groenservice Zuid Holland is duidelijk geworden dat routesignalen in de vorm van bebording een achterhaald concept is. De tendens om het aantal borden in de openbare ruimte te reduceren heeft de vraag naar routesignalen verschoven naar een meer actuele vraagstelling.

Een fietsroute zonder kaart

Een pilot van een 'routeboek' is ontwikkeld: een innovatief visueel navigatiesysteem, waarmee het gebied kan worden verkend middels een fotosysteem, dat als een soort 'rolodex' op het fietsstuur past; aanvullend informatie kan via mobiele telefoons worden aangeboden. Bovendien is de mogelijkheid onderzocht de route kenbaar te maken door het doorlussen op basis van al bestaande infrastructuur: borden onderweg worden voorzien van eigen kenmerk door er kleur of structuur aan toe te voegen.

Deze benadering sluit aan bij hedendaagse ontwikkelingen, waarbij Staatsbosbeheer gebruik maakt van GPS, in Midden Delfland orale geschiedenis de weg wijst, Touring bij Kinderdijk met mobiele (meertalige) telefoons de toerist informeert, en bv in Bonn een digitale reidder wordt ontwikkeld door de universiteit ism de ANWB. Groenservice Zuid Holland werkt aan een nieuw routestructuurplan voor Zuid Holland. Tijdens de studiedag ism het Landelijk Fietsplatform in september 2004 hebben de ANWB, TU Delft en Kunst en Fietswerk ism T(C), HM verschillende systemen van fietsbewegwijzering toegelicht.

De stichting onderzoekt ism T(C), HM de realisatie van het Routeboek voorjaar 2005. Hiervoor worden aanvullende middelen gezocht.

- > Zie bijlagen: BicycleExperience door T(C), HM; toelichting: Kunst en Fietswerk en het Routeboek

Kunst en Fietswerk

Buiten - in het publieke domein - bevindt zich een grote verzameling kunst, een ware 'collectie'. Nederland heeft een jarenlange traditie opgebouwd op het gebied van kunst in de openbare ruimte. Na de tweede wereldoorlog heeft met name de overheid als opdrachtgever gefunctioneerd met ondermeer als doel een betekenisvolle omgeving te creëren evenals het publiek in aanraking te brengen met educatieve en esthetische waarden van beeldende kunst. Hoewel beheer en behoud van deze inmiddels veelomvattende verzameling in de belangstelling staan, is het veel moeilijker om de geschiedenis, samenhang en context van deze collectie te ontsluiten. Diverse steden en gemeenten brachten hun kunst in de openbare ruimte in kaart en in Rotterdam, Den Haag en Amsterdam verschenen beeldengidsen.

De kunstfietsroute Rotterdam - Hoek van Holland- Den Haag begint in de grote steden die als openlucht musea van de kunst in de openbare ruimte te ervaren zijn. Langs het fietspad zijn met kleine omwegen door bijvoorbeeld Maassluis, Vlaardingen of Schiedam ook enige interessante sculpturen te zien. De ontwikkeling van kunst in de openbare ruimte is kortweg samen te vatten als een accentverschuiving van het autonome kunstwerk naar de lokatie en van de lokatie naar het publiek. In de onderstaande tekst worden voorbeelden gekozen aan de hand van deze drie fasen. Leidraad hierbij is het cultuurhistorisch perspectief van Wind Mee. De nadruk ligt op het dagelijks leven in het verleden en heden. Het dagelijks leven zoals dat is gevat in verhalen, voorwerpen, beelden, gebruiken en locaties. Aandacht wordt ook besteed aan de authenticiteit van de cultuurhistorische beleving en het gevaar voor geschiedvervalsing.

Introductie Wind Mee en het cultuurhistorische perspectief door Ingrid van Santen

Wat kan de betekenis van kunst zijn in deze strook Zuidhollands landschap, waar een fietstraject van 65 kilometer lengte is gesitueerd en dat zowel aan de Noordzee als aan de industriële Nieuwe Waterweg grenst?

In dit cultureel bepaald gebied zal de fietser/recreant/toerist of kunstliefhebber zondermeer de grote verscheidenheid ervaren. Met een wisselwerking tussen romantiek en realiteitszin verplaatst de fietser zich langs duinen en zee met de blik op oceaanstomers en handelsroutes, passeert zwanen in het décor van grote petrochemische industriën langs de Nieuwe waterweg. Verspreid liggen bunkers, forten en staaltjes van waterbeheersing en men passeert het Westland met zijn industrieel-agrarisch kassenbouwgebied. De recreant komt ook volop aan zijn trekken met een keur aan pannekoekenhuizen, koffietenten, ijskarren of vispaleizen.

De stichting Kunst en Fietswerk heeft een paar jaar geleden het initiatief genomen om de kunst en cultuur aan deze fietsroute in kaart te brengen en een breed publiek in aanraking te brengen met kunst in het publiek domein. De verschuiving van fietsroute naar kunstfietsroute is daarmee een feit, maar de vraag naar betekenis en samenhang werpt zich daarmee des te meer op. Het gebied is bijzonder in potentie, maar de bezoeker ervaart een grote verscheidenheid die geen onderlinge cohesie kent.

Daartoe stelde de stichting zich ten doel om een (meer)jaarlijks kunstplan te ontwikkelen om nieuwe en tijdelijke kunstprojecten toe te voegen aan het bestaande aanbod van kunst en cultuur.

De route, de bestaande kunstwerken en de relatie met het publiek zijn de drie uitgangspunten. Maar daarnaast zal in elk opeenvolgend jaar een perspectief worden gekozen waarmee de kunstenaars aan de slag kunnen gaan.

Door elk jaar vanuit een ander perspectief te kijken, kan in de loop van de tijd een interessante gelaagdheid van de kunst en fietsroute ontstaan. Inherent aan dit concept is de verwachting dat de rijkdom van de route op velerlei niveau's zal groeien en niet alleen daarmee aan populariteit zal toenemen, maar ook op kunst en wetenschappelijk gebied interessant is. Er zal een fysiek en mentaal vlechtwerk kunnen ontstaan, waarvan de daadwerkelijke fietroute een van de mogelijkheden zal zijn om deze te beleven, naast de digitale, literaire, journalistieke en wetenschappelijke kanalen.

Zomer 2004 wordt voor de eerste keer deze nieuwe component geïntroduceerd.

In het kunstproject **Wind Mee** is aan zes kunstenaars gevraagd een concept te ontwikkelen, waarin zowel de kunstfietsroute als het gebied als één geheel benaderd wordt

De kunstenaars zullen niet letterlijk een nieuw beeld aan de kunstfietsroute toe voegen, aangezien zij vanuit een andere houding opereren.

Communicatie is hun medium in plaats van steen of staal. Zij stellen vragen over kijken: hoe kijken we en waarom kijken we op deze manier. Kunstenaars treden als bemiddelaars van het waarnemen op : zij morrelen aan verwachtingspatronen,

richten de blik van het publiek op een avontuurlijke wijze en verhouden zich kritisch.

Daarbij wordt de ervaring van het publiek centraal gesteld via diverse media. Met hun bijdragen bewerkstelligen de kunstenaars dat voor het publiek zowel letterlijk als figuurlijk nieuwe terreinen ontsloten kunnen worden. Daarbij zal de website ook als belangrijk artistiek podium kunnen dienen, waarop uiteenlopende kunstenaarsbijdragen geplaatst worden. Het publiek wordt deelgenoot gemaakt van de concepten van zes kunstenaars waarbij hun blik wordt gericht op diverse aspecten van de cultuur en geschiedenis van dit gebied. Op deze wijze kan men een zelfstandig en individueel avontuur aangaan en is er eerder sprake van een ontdekkingsreis.

De invalshoek van Wind Mee 2004 is **de cultuurhistorie**.

Om dit enorme onderzoeksgebied te begrenzen is gekozen voor de richting etnologie, waarin de cultuur van het dagelijks leven in verleden en heden centraal staat. (onderzoek naar feesten, rituelen, religieuze cultuur, orale en materiele cultuur)

Vooraf werd de kunstenaars een reader aangeboden, waarbij een selectie van kranten artikelen, wetenschappelijke teksten en ontwikkelingen in de etnologie als denkkader kon dienen.

Een expert op dit gebied is etnoloog Gerard Rooijackers, verbonden aan Het Meertens Instituut in Amsterdam, dat bekend geworden is als 'Het Bureau' naar de roman van J.J.Voskuil. Aanvankelijk deed men wetenschappelijk onderzoek naar authentieke volkscultuur (vaak boerencultuur) om deze nog zoveel mogelijk in kaart te brengen en daarmee aan de vergetelheid te onttrekken. Gewoonten op het platteland, zoals feesten, rituelen, liederen, verhalen of gereedschappen die werden gebruikt, de oprichting van openluchtmusea of streekmusea waar zoveel mogelijk werd bewaard en gereconstrueerd moest ons een beeld geven van 'hoe het ooit was geweest'. Dat men zich hiermee op glad ijs bevond werd keer op keer beargumenteerd door Voskuil die uiterst kritisch stond tegenover het romantische beeld van volkscultuur dat tijdloos, gemeenschapsgebonden en onbedorven zou zijn. Bij het onderzoek naar de verspreiding van de kerstboom en de kerstviering bleek bijvoorbeeld dat de enorme invloed van de commerciële advertenties in de dagbladpers hadden bijgedragen tot de populariteit ervan. De kerstboom, afkomstig uit Duitsland, verspreidde zich in de 19e eeuw via winkeliers, zondagsscholen en de hogere sociale groepen en daarmee wordt een eeuwenoud gebruik onmaskert. Deze serieuze wetenschappelijke onderzoeken krijgen een hilarische ondertoon in zijn roman, die vanaf voorjaar 2004 als hoorspel te beluisteren is.

Enerzijds zijn er de uiterts kritische wetenschappers als Voskuil en Rooijackers, anderzijds is er een groeiend gebied van belangstellende amateurs en geïnteresseerden in traditionele cultuur van woonplaats, regio etc. Het huidige Nederlands Centrum voor Volkscultuur is hieruit voortgekomen en dit stimuleert de belangstelling van het grote publiek voor de cultuur van het dagelijksleven. Hun inzet voor de actieve folklorebeoefening waren een bron van ergenis voor kritische wetenschappers, die via onderzoeken er langzamerhand van overtuigd waren dat weinig cultuuruitingen authentiek waren en veel onmaskerd kon worden als 'invented tradition' of 'folklorisme'. Maar het demonteren van mythen blijkt na zo'n dertig jaar nog steeds een gevecht tegen de bierkaai te zijn : het populaire karakter van culturele wortels, heembinding en folklorisme neemt alleen maar toe. Het amateuristische circuit van de Boerenwaagclub of de Nederlandse Volksdansvereniging e.d. is groot.

De Paasvuren worden in het oosten van het land steeds meer ontstoken en de VVV's adverteren vol enthousiasme over midwinterhoornblazen in Twente. Dit soort oude gebruiken werden in de afgelopen eeuw geïnventariseerd, geïdealiseerd en vervolgens gerevalideerd. Gerard Rooijackers laat zich in talloze artikelen kritisch uit over de opvatting van "volkskunde als een soort kritiekloze nostalgische verheerlijking van de goeie oude tijd : klompdansende boeren met een rode zakdoek en pet, die driftig de dorsvlegel hanteren en zelfs niet meer door toeristen serieus worden genomen."

Maar de toeristenindustrie groeit en bloeit bijvoorbeeld op de Zaanse Schans met geconserveerde houten huisjes en de eerste winkel van Albert Heijn: een décor van nostalgie. Op deze locatie speelt Toneelgroep Wederzijds deze zomer jeugdtheater om om kinderen uit de streek enige binding te geven met hun omgeving en ze historisch besef bij te brengen.

En ook blijven de klomp en de tulp het beeld van de Hollandse cultuur domineren, terwijl het algemeen bekend is dat de klomp afkomstig is uit Frankrijk en de tulp uit Turkije. Iedere Zwitser kent het verhaal van Wilhelm Tell, maar hoewel het verhaal van de pijl en de appel vooral uit de verbeelding is ontsproten wordt hij gekoesterd. Kortom de mythen worden in stand gehouden of is hier sprake van een vorm van culturele oplichterij?

Modern etnologen bewegen zich binnen de hedendaagse samenleving, waarbij visuele marketing zo'n belangrijke rol speelt. Communicatie is van cruciaal belang : vorming en omgang met beelden zijn onderzoeksgebieden.

Wat te denken van de inzet van folklore in de reclame?

Klederdracht als suggestief marketingmiddel : haring wordt aanbevolen door een meisje in Hollandse klederdracht en straalt daarmee traditie en kwaliteit uit. Rooijakkers geeft hier talloze voorbeelden van : industrieel gebrouwen bier krijgt ambachtelijk imago en hun oudste produktievestiging wordt zelfs een bedrijfsmuseum dat veel toeristen trekt. Deze communicatiestrategieën blijken te werken : de consument koopt allang niet alleen het produkt, maar afficheert zich met toegevoegde symbolische waarde. Grote onderneming werken zeer bewust aan een bepaalde cultuur (vlaggen, logo's, liederen, rituelen). Beeldvorming/ideologie/illusies/ nemen het over van de feiten en produkten.

Wanneer in navolging van deze kritische benaderingswijzen begrippen als authenticiteit, traditie en identiteit onder de loep worden genomen en de Nederlandse cultuur als een dynamisch onderzoeksgebied wordt opgevat komen er nieuwe benaderingswijzen in zicht.

Hoe komt betekenisgeving tot stand en door wie en hoe ontstaat beeldvorming? Dit zijn vragen die parallel lopen met de onderzoekende houding van de kunstenaars in Wind Mee (die eveneens communicatie en publiek centraal stellen.)

Ontwikkeling kunst in de openbare ruimte langs de kunstfietsroute aan de hand van het cultuurhistorisch perspectief.

Buiten - in het publieke domein – bevindt zich een grote verzameling kunst, een ware 'collectie'. Nederland heeft een jarenlange traditie opgebouwd op het gebied van kunst in de openbare ruimte. Na de tweede wereldoorlog heeft met name de overheid als opdrachtgever gefunctioneerd met ondermeer als doel een betekenisvolle omgeving te creëren evenals het publiek in aanraking te brengen met educatieve en esthetische waarden van beeldende kunst.

Hoewel beheer en behoud van deze inmiddels veelomvattende verzameling in de belangstelling staan, is het veel moeilijker om de geschiedenis, samenhang en context van deze collectie te ontsluiten. Diverse steden en gemeenten brachten hun kunst in de openbare ruimte in kaart en in Rotterdam, Den Haag en Amsterdam verschenen beeldengidsen.

De kunstfietsroute Rotterdam – Hoek van Holland- Den Haag begint in de grote steden die als openlucht musea van de kunst in de openbare ruimte te ervaren zijn. Langs het fietspad zijn met kleine omwegen door bijvoorbeeld Maassluis, Vlaardingen of Schiedam ook enige interessante sculpturen te zien.

De ontwikkeling van kunst in de openbare ruimte is kortweg samen te vatten als een accentverschuiving van **het autonome kunstwerk** naar **de lokatie** en van de lokatie naar **het publiek**.

In de onderstaande tekst worden voorbeelden gekozen aan de hand van deze drie fasen. Leidraad hierbij is het cultuurhistorisch perspectief van Wind Mee. De nadruk ligt op het dagelijks leven in het verleden en heden. Het dagelijks leven zoals dat is gevat in verhalen, voorwerpen, beelden, gebruiken en locaties. Aandacht wordt ook besteed aan de authenticiteit van de cultuurhistorische beleving en het gevaar voor geschiedvervalsing.

Vissersverhalen en Zeehelden

Aan de rand van het dorp Scheveningen, op de kruising boulevard / Keizerstraat staat de bronzen **Vissersvrouw** (1982) : zij kijkt uit over zee, lijkt alle stormen te weerstaan en straalt onverzettelijkheid uit. Op de sokkel staat de tekst 'Voor allen die uitvoeren en niet terugkerden' geschreven. Aan de achterzijde wordt gememoreerd dat de zee nam en schonk. Hier aan de voet van dit beeld worden omgekomen zeelui nog regelmatig herdacht. Het Vissersmonument is een lokatie geworden waar

wordt stilgestaan bij ingrijpende gebeurtenissen, verbonden met de lokale geschiedenis en de krachten van de zee.

Herman Heijermans beschreef in het toneelstuk **Op hoop van zegen** de schrijnende ervaringen van vissersvrouw Kniertje en hoewel het allerm minst vaststaat of het verhaal zich in Scheveningen afspeelt, roept de sculptuur de Vissersvrouw deze wereld op.

Bij de uitvoering in 1901 was de actrice gekleed in grijs-zwart gestreepte kleding van vissersvrouwen, maar er werd in de programmaprofolder aangegeven dat "de Scheveningse kostuums niet duiden dat de handeling daar ter plaatse voorkomt."

Van grote betekenis is de plaats van het beeld. Voordat de **Scheveningse Haven** werd aangelegd, kwamen de vissersboten op het strand aan en stonden de vrouwen hier regelmatig op de uitkijk: "Zowel de Scheveningse vrouwen alsook de zusters van 'Het Heilig Hart' hadden geen echte in tweeën verdeelde billen zoals wij. Meeuwenvleugels rond de hoofden van de vissersvrouwen en voelspieten van dooie zeebeesten boven hun wenkbrauwen. Waren de vissers op zee, dan wachtten hun vrouwen en moeders op het strand. Ook 's nachts. Wat ze daar deden? Zwarte sokken breien en netten boeten", schreef **Nicolette Smabers** in de roman **De Franse tuin** (1983)

Hoe de situatie aan zee er ruim honderd jaar geleden uitzag is goed te zien op **het Panorama Mesdag**: bij het dorp Scheveningen trokken paarden de zware bomschuiten het strand op en **Vincent van Gogh** beschreef het leed van de dieren indringend in zijn brieven aan broer Theo (1876): "Die knollen, die arme gehavende knollen, zwart, wit, bruin; zij staan daar geduldig, onderworpen, bereid, geresigneerd stil. Ze moeten straks de zware schuit nog 't laatste eindje slepen, de karwei is haast gedaan."

De schilder Hendrik Willem Mesdag was ervan doordrongen dat de aanleg van de haven in **1904** een einde zou maken aan deze dagelijkse taferelen en accepteerde de opdracht om Scheveningen, het achterland en de zee in beeld te brengen. Opdrachtgever was een Belgische maatschappij, die vooral geld aan het panorama hoopte te verdienen. In die tijd waren panorama's toeristische attracties, bedoeld om op levensechte wijze een beeld te geven van verre landen of steden als Londen of Cairo. Had men geen geld voor zo'n reis dan kocht men een kaartje voor desbetreffend panorama en kon genieten van de illusie. Serieuze kunstschilders haalden in die tijd meestal hun neus op voor zo'n opdracht; panorama's golden als kermisattracties voor een groot publiek. Toen het Panorama Mesdag al na een paar jaar financieel niet meer winstgevend was en de Belgische firma het van de hand wilde doen, kocht Mesdag het, omdat hij het als zijn topprestatie beschouwde.

Voor het geschilderde doek werd een enorme hoeveelheid wit zand als namaakduin gestort, de randen van het ronde doek (120 meter) werden onzichtbaar gemaakt en de geschilderde illusie van Mesdag en zijn collega's hadden een verbijsterend effect. Het geluid van golven en krijsende zeemeewuizen doen de rest.

Het doek is een paar jaar geleden grondig gerestaureerd en weer aantrekkelijk om naar te kijken, met als toegevoegde waarde het besef dat vrijwel alles in en rond het Scheveningse strand is veranderd. Veel van de oude vissershuisjes zijn inmiddels afgebroken, de nettenboetsters zijn verdwenen uit het duinlandschap en ook schelpenvissers lopen er niet meer. De visserij zou spoedig plaatsmaken voor de opkomst van het badtoerisme. De eerste hotels en badkoetsjes waren al te zien op het Panorama en in de loop van de 20e eeuw zouden ze de plaats van de visserij overnemen. Alleen de zee en het licht zijn gebleven.

Zomer 2004 vertelt een vissersvrouw tijdens het project **Kijken naar de Zee** van **Esther Polak** haar verhalen. Het radioprogramma, dat gemaakt en uitgezonden wordt vanaf de **Scheveningse vuurtoren** (1875), bestaat uit verhalen over verschillende manieren van kijken door mensen die vrijwel dagelijks met de zee te maken hebben. Zij maken het publiek deelgenoot van hun blik.

Polak stelt communicatie en kijk-ervaringen centraal in haar werk.

Voor het kunstproject Wind Mee zijn met name kunstenaars gevraagd die zich richten op publieke kunst, waarbij de ervaring van het publiek centraal staat.

Hoe kijken we naar onze cultuur en waarom kijken we op deze manier?

Hoe komt betekenisgeving tot stand en door wie en hoe ontstaat beeldvorming? Dit zijn vaak ingewikkelde processen waarop met name de media enorme invloed uitoefenen.

Adriaan Nette opereert al jaren in de publieke ruimte, richtte ondermeer Het Bureau voor Zintuigelijk Ondernemen **BUROZINO** op. Een van de meest succesvolle en tot de verbeelding sprekende tochten was 'Dagtocht Paradijs' (1998) met een busreis door het Zuidhollands landschap. Nette is al lange tijd bezig met werkelijkheidsbemiddeling, waarmee hij aangeeft dat: "het waarnemen als activiteit ook los kan staan van betekenissen die de waarnemer er standaard aan toekent."

Het publiek dat meegaat met de fietstocht **RIT** tijdens Wind Mee krijgt door Nette een kijkkader aangeboden.

Monumenten en folklore

Er bestaat een groeiende behoefte aan herdenkingen en samenkomsten.

Afgelopen 6 juni was het 60 jaar geleden dat de geallieerden op de stranden van Normandië arriveerden (D-day) en dit werd o.a. herdacht met een uitgebreide kranslegging/ bijeenkomst rond het **Nationaal Marine Monument** (1921) op de boulevard bij het Kurhaus. Deze herdenking werd groots aangepakt in het kader van het 100 jarige bestaan van de haven en ook vlaggetjesdag werd om die reden de grootste ooit. Elke aanleiding wordt aangegrepen om spectaculairder dan ooit uit te pakken. Een klederdrachtenshow, chef-koks die de haring keurden, een haringrace of Oudhollandse spelletjes waren enkele ingrediënten van een evenement dat grote aantallen bezoekers trok.

Sinds de jaren zestig zijn lokaal gekleurde evenementen enorm toegenomen. **Het Meertens Instituut** (Amsterdam) doet hier o.a. onderzoek naar: "Deze verandering hangt samen met de opmerkelijke opbloei van wat wel de 'traditionele' feestcultuur wordt genoemd. Historische optochten, braderieën en jaarmarkten worden georganiseerd en hun bestaan wordt gelegitimeerd door verwijzingen naar het verleden. Daarnaast groeit het aantal vieringen dat weliswaar een folkloristische en historische dimensie kent, maar feitelijk geheel nieuw is, aan te duiden als 'invention of tradition'.

In Vlaardingen werd afgelopen juni het Loggerfestival gehouden, een stadfeest in en om de Oude Haven. Ook hier een parade maritieme ambachten en nautische markt Shantykooren, haringkramen en historische schepen. Uiteraard ontbraken ook de historische films in **het Visserijmuseum** niet. Daarnaast is er een groeiende belangstelling voor vaderlandse en lokale geschiedenis. Boeken waarin geschiedenis op een leesbare manier wordt beschreven zoals in **De eeuw van mijn vader** (1999) van **Geert Mak** zijn populair en halen een grote oplage. Mak schetst bijvoorbeeld aan de hand van archiefmateriaal, brieven, verhalen en interviews een levendig beeld van de ontwikkelingen in het 20e eeuwse Nederland. Zijn familie staat centraal en het verhaal begint in Schiedam, waar zowel grootvader als vader werden geboren. De lezer treedt de wereld binnen van de zeilmakerij van de familie Mak aan **Het Hoofd**. Alles wordt tot in de detail beschreven: de werkplaats, het kantoor, de geur van teer en touw. Schiedam stond bekend als het Zwarte Nazareth, er heerste in de stad van de branderijen veel armoede, ellende en ziekte. Mak: "Uit de reacties heb ik begrepen dat mensen *De eeuw* soms met nostalgische gevoelens hebben gelezen. Er was natuurlijk in die tijd wel sprake van knusheid en geborgenheid, wanneer iedereen op een koude avond rond de kachel zat, maar het was vaak vooral een hard leven, en dat heb ik ook precies zo willen weergegeven."

Geert Mak heeft mede door zijn journalistieke achtergrond gekozen voor een populaire benadering, zonder populistisch te worden. Zijn toegankelijke verhaal van 500 pagina's, is tot stand gekomen op basis van gedegen onderzoek en een wetenschappelijke houding.

Niet altijd wordt zo verantwoord met het verleden omgegaan, met name op het gebied van erfgoed. Specialist **David Lowenthal** stelt zich uiterst kritisch op als hij beweert: "Erfgoed is nadrukkelijk geen geschiedenis, maar datgene wat we van de geschiedenis maken om ons van anderen te onderscheiden. Dit gebeurt op grond van emotie en heeft te maken met zelfbeeld en eigenwaan, met kitsch en authenticiteit en een selectief samengesteld verleden. Dus dat wat een cultuur goed van pas komt als symbool, verhaal of held wordt vervormd of misbruikt en kan grotendeels op falsificatie berusten."

Een treffend voorbeeld is het project **Universal Pattern** (2002) van **Yvonne Dröge-Wendel**, waarin zij onderzoek deed naar de herkomst van Brabants Boerenbont. Dat typische Hollandse rood-wit ruitje bleek ook door India te worden geclaimd of door Zuid-Duitsland, waar het zelfs deel uitmaakt van traditionele kleding.

Het binnenbrengen van de nieuwe haring is nu een toeristische evenement in Scheveningen met een landelijke uitstraling, maar je hoeft niet eens ver in de geschiedenis terug te gaan om te zien dat die kaarten ooit heel anders waren geschud. De Maassteden waaronder Vlaardingen, Maassluis en Rotterdam hadden immers het traditionele patent op het haringkaken en de Vlaardingers werden door de omringende steden 'haringkoppen' genoemd. Deze steden kwamen tot een bloeiende haringhandel en werden welvarender dan het arme Scheveningen. In Maassluis staat bij de Haringkade het bronzen beeld **Visvangst** (1969) van **Nic. Jonk**.

Toen het haringkaken in 1857 werd vrijgegeven waren de Scheveningers slechts heel geleidelijk voor deze "nieuwigheid" te vinden. **Jacob Cats** noemt in een gedicht uit de 17e eeuw de nieuwe haring 'goud': 'Daar komt de kiel, met goud belaan/Ze brengt ons de eerste haring aan.' (...) 't Is feest in

Nederland' Om dit feit blijvend te illustreren werd in 1979 een koperen **Tonnenmonument** van beeldhouwer **Phil van de Klundert** aan de Dr. Lelykade geplaatst.

Maar in de Scheveningse haven voltrekt de omslag zich al geruime tijd : er worden steeds meer luxueuze appartementen en restaurants gebouwd en de recreatieve functie wordt in toenemende mate versterkt. Oude vissersboten langs de kaden worden nu als toeristische attractie ingezet voor een dagje zeehengelen of Hindoestaanse families varen ermee naar open water om as te verstrooien. Naar aanleiding van het eeuwfeest '100 jaar Scheveningen' veranderde de houten visserston van gebruiksgoed tot marketingmiddel. Overal in en rond de haven zijn **tonnen en vlaggenmasten** neergezet en met de vlaggen wordt de haven aangeprezen. Zelfs de bronzen Vissersvrouw moest eraan geloven en wordt nu aan weerskanten geflankeerd door tonnen met wapperende vlaggen. Folklore wordt hier ingezet als reclame!

Voor het Visserijmuseum in Vlaardingen staat sinds 1996 een **houten stadskraan** op de kade. Kennelijk vond men dit passend in het historische gedeelte van Vlaardingen met zijn kades en historische panden : de kraan versterkt een bepaalde sfeer. Maar bij nadere beschouwing blijkt de lokatie niet te kloppen, stamt dit ontwerp weliswaar uit 1625, maar is sindsdien acht keer opnieuw gemaakt. Uiteindelijk wordt de kraan in 1939 gesloopt, als replica gebouwd en ergens anders neergezet in 1996.

De verhalen over de geschiedenis van bouw, sloop en verplaatsing van dit type cultuurhistorische objecten zijn vaak interessant.

In het verlengde hiervan ligt de geschiedenis van **de vuurtoren in Kijkduin**.

Februari 2004 werd de echte vuurtoren na 28 jaar per helicopter teruggevlogen naar Hoek van Holland. Vroeger gebruikt voor het uitgaande scheepsverkeer op weg naar zee, maar in Kijkduin vooral als uitkijktoren beklommen door badgasten en toeristen. Toen de vuurtoren naar zijn oorspronkelijke plaats werd teruggebracht, maakte Kijkduin een replica, terwijl het echte exemplaar er enigszins verloren bijstaat.

De geschiedenis van vuurtorens, vuurtoren modellen, radiobakens of lampenwisselaars is te bekijken in **het Nederlands Kustverlichtingsmuseum** in de hoge vuurtoren (1893) van Hoek van Holland, die tot 1974 in gebruik was.

Een andere traditionele sculptuur langs de route, verbonden met de krachten der zee, is **Het reddersmonument** (1932) in Hoek van Holland. Deze stoere bronzen zeeman staat evenals de vissersvrouw eindeloos te turen over zee. Kijken ze naar iets uit het verleden dat onzichtbaar is geworden? Was de zee vroeger spannender met zeeslagen, vissersvloeden en reddingsboten? 'Het reddersmonument' is bij de Berghaven opgesteld ter nagedachtienis van bemanningsleden van deze reddingsboten en het beeld wordt gezien "als een symbool van de eenheid van de Hoekse bevolking". De lokale geschiedenis, het dagelijkse bestaan waarin de zee de bron van inkomsten vormde en de vaak meedogeloze strijd van de mens met het water worden met deze beelden zichtbaar gemaakt. Gecombineerd met een bezoek aan **het Reddingmuseum 'Jan Lels'**, gevestigd in een munitiebunker (1943) in Hoek van Holland kan men aan de hand van schilderijen, scheepsmodellen en medailles meer inzicht krijgen in dit specifieke onderdeel van de cultuurgeschiedenis.

Sjaak Langenberg/Rosé De Beer geven tijdens Wind Mee een geheel eigen betekenis aan dit turen door het als 'spotten' op te vatten, een activiteit die veel wordt beoefend langs de Nieuwe Waterweg. "Er wordt wat afgetuurd langs de fietsroute", stelt kunstenaar Langenberg in zijn projekt

Streekspotters. "Door mannen alleen in auto's op verschillende plekken langs de Nieuwe Waterweg. Door de strandwachten, op zoek naar drenkelingen of verbrande badgasten." Niet de vissersboten of de surfers trekken de belangstelling van de mannen met verrekijkers in auto's, maar het zijn vooral de 30.000 passerende zeeschepen per jaar die hun observatievermogen op scherp zetten. Het fietspubliek wordt uitgenodigd om in één van de spottersauto's die Langenberg/De Beer langs de route hebben opgesteld plaats te nemen : de fietssleutel kan ingeruild worden voor een autosleutel. Met verrekijkers en aantekeningenboek die de omgeving in kaart brengen kan het publiek nieuwe geschiedenis schrijven.

En de bronzen figuur "die met zijn blik de geschiedenis probeert te bezweren." wordt door Sjaak Langenberg geadopteerd als **Monument voor de Spotter**.

Een projekt dat hier mooi bij aansluit, maar helaas van tijdelijke aard was, stelde **Eric van Straaten** in 2002 samen. Hij maakte een serie foto's van de spotters in hun auto's aan de boulevard van Hoek van Holland. Hij keek als het ware over de schouder van de spotter vanaf de achterbank en zo keek men als het ware met de spotter mee. Ook hier werden de spottersattributen vastgelegd : kaarten, verrekijkers, notitieblokken

Zijn billboard met grote foto's waren in de buurt van **het Vispaleis** opgesteld en juist op deze lokatie, parallel aan de Waterweg, was de werking vanaf de boulevard sterk.

Het coulissenlandschap kreeg er een dimensie bij.

Er zijn waarschijnlijk meerder plaatsen langs de route aan te wijzen waar stevig wordt getuurd en gespot, maar één daarvan mag niet onvermeld blijven. Bij de visafslag in Scheveningen en de haven waar de grote schepen van Norfolk in- en uitvaren zijn het met name Surinaamse-Hindoestanen die hier regelmatig bij elkaar komen.

De plek is omgedoopt in **Coppenamepunt**, waar men vroeger in Suriname naar toeging voor de veerboot. De Hindoestanen parkeren nu in Scheveningen hun auto en eten hun roti, nasi of bami die meegenomen is of flaneren langs de boulevard : de jongens turen naar de meisjes of andersom. Weet u de weg naar Shanti Mandir (op de boulevard)?

Met name na de tweede wereldoorlog ontstond een grote vraag naar herdenkingsmonumenten, die aanvankelijk nog tientallen jaren in de traditionele beeldtaal en materialen werden gemaakt.

Een indrukwekkend voorbeeld is **Ongebroken verzet** van **Hubert van Lith**; de monumentale bronzen mannenfiguur die onverschrokken voor zich uitkijkt, staat op een stenen sokkel aan het begin van de Westersingel in Rotterdam. Pas in 1964 werd het opgericht ter herinnering aan de tweede wereldoorlog en is nog altijd sterk van expressie.

Zoals eerder ter sprake kwam is de behoefte monumenten op te richten, met een groot publiek stil te staan bij bepaalde ingrijpende gebeurtenissen of stille tochten te organiseren de laatste jaren geweldig toegenomen.

Etnoloog **Gerard Rooijackers**, verbonden aan het Meertens Instituut in Amsterdam constateerde in 2002 dat er een enorme behoefte bestaat aan wat hij 'sociale ficties' noemt. Door tradities, rituelen en gewoonten kunnen mensen zich beter hechten in tijd en ruimte en uitdrukking/gestalte geven aan emoties.

Voor verkeersslachtoffers worden vaak spontaan kleine geïmproviseerde monumenten in de vorm van bloemen, knuffeldieren, kaarsen en bloemen opgericht

Een indrukwekkend **Monument van bezinning** staat voor station Vlaardingen-Oost waar in 2000 op het station een 17 jarige jongen werd neergestoken. Kunstenaars **Rini Hurkmans** fotografeerde een aantal jonge mensen tussen 17 en 24 jaar uit vele culturen en liet ze in kleurige kleding met witte sjerpen en zwarte rouwbanden poseren, waardoor ze als het ware een kleurrijk boeket vormen. De opname werd omgezet naar een grote transparante dia van 3.60 m breed en 2.50 m hoog en tussen twee platen gehard glas gesmolten. Reflecties van de natuur spelen mee bij het bekijken van het werk. Dit monument met als titel **Het Boeket** funktioneert op verschillende niveau's en maakt deel uit van de rituelen waar in ons dagelijks bestaan vaak geen plek of vorm meer voor is.

Met de experimenten en grote veranderingen in de beeldende kunst van de jaren zestig vond er een parallelle beweging plaats in de kunst in de openbare ruimte. Kunstenaars onderzochten in velerlei opzichten grenzen in de beeldende kunst en er vond een verschuiving plaats richting lokatie.

Een exponent van deze richting, **Joop Beljon**, richtte in de tijd dat hij directeur was van de Koninklijke Academie in Den Haag (ligt ook langs de route), de afdeling Omgevingsontwerpen op. In zijn boek 'Twaalf Omgevingen' (1976) geeft hij een uitvoerige beschrijving van zijn opdracht **Monument voor Rijkswaterstaat** (1968-70) dat onlangs is gerestaureerd en aan de kunstfietsroute ligt. De relatie met bestaande architectuur, de identiteitsverheving van de plek in de stad en de overgangsmaten (2,5 tot 17 meter) tussen mens en gebouw waren enkele uitgangspunten voor Beljon. Het feit dat Rijkswaterstaat de opdrachtgever was, leidde tot de uiteindelijke cascade van pilonen van geschilderd (gewapend) beton

Een ander ontwerp van Beljon, **Monument Deltawerken** (1993) dat ter gelegenheid van de voltooiing van de Delflandse dijk van Hoek van Holland – Schiedam en de verzwaring van de zeewering Wassenaar-Hoek van Holland werd gemaakt, ligt aan de kunstfietsroute in Vlaardingen. De hoge witte toren met grote ogen in zwarte vlakken erop roept op tot voorzichtigheid/besluitvaardig en waakzaam.

Erfgoed en nieuwe culturen

De vijand kon via zee arriveren.

Talloze **fortificaties en bunkers** zijn de stille getuigen en langs de kunstfietsroute staan op diverse lokaties nog **kanonnen** opgesteld. Zij moeten bijvoorbeeld de herinnering aan de zeeslag voor Ter Heijde tussen de Engelse en Hollandse vloot (1652-1654) levend houden. De grote admiraal **Maarten Tromp** sneuvelde hier op 10 augustus 1653, werd een legende en kreeg een praalgraf in de Oude Kerk in Delft. Dit werd 350 jaar later groots herdacht met een uitgebreid festival in Ter Heijde, waarbij

een replica van het luchtverdedigings- en commandofregat de Hr. Ms. Tromp met krakende masten en de geur van teer te bezichtigen was.

Hoe is het om een zeeheld te zijn? Dit vroeg **Chris van Steenberg** zich af toen ze in Hoek van Holland op verschillende ANWB-paddestoelen de tekstfragmenten van oud zeehelden verhalen aanbracht onder de titel **Attentie** (1999) "Zij voeren de haven uit met groot zeil", zo staat te lezen of "Mannen wordt wakker! Het land ligt vlak voor ons. Land. Land!". Het publiek kan nog steeds aan de hand van deze regels richting zee wandelen (of viceversa): "volg tijdens deze wandeling uw fantasie en vind de zeeheld in uzelf."

Maritieme kennis gecombineerd met technologische snufjes gaan hand in hand in het project van **Zeger Reyers**: "Wij Hollanders zijn De Zee al eeuwen de baas, we leven beneden de zeespiegel en terugblikkend op een historie van zeevaart, is De Zee misschien nog wel een belangrijker handelsmerk dan de klomp, tulp en kaas." Reyers stippelt een toekomstige waterfietsroute uit voor Wind Mee en wil deze door topsporters op hightech waterfietsen laten uitvoeren: de route loopt min of meer parallel aan de fietsroute en wordt soms meters beneden de zeespiegel gefietst.

De lijst van oude zeehelden zal worden aangevuld met **Nieuwe Zeehelden**, tevens de titel van Reyers project en geheel in de traditie zal **Hollands Glorie** een nieuw volksfeest worden.

Dit keer zijn het niet de Engelsen, maar de zee zelf die de grootste bedreiging voor Ter Heijde vormt. Het ongeveer 800 inwoners tellende dorp, dat vlak achter een smalle duinenrij ligt, is in de loop der eeuwen al enkele keren weggevaagd. De duinen zijn verstevigd met een basalten glooiing en damwand en Rijkswaterstaat is sinds 2003 bezig met zandsuppleties om het strand op te hogen, zoals op een groot bord bij zee wordt aangekondigd. Ter Heijde geldt als een zeer zwakke schakel in de Nederlandse kustverdediging en de bewoners strijden weer voor behoud van hun dorp. Tijdens de Duitse bezetting werd het dorp afgebroken en in de jaren vijftig herbouwd: alleen de kerk bleef staan. Niettemin voelt de voorzitter van de sportvisvereniging en beheerder van clubgebouw **De Viskeet**, Geert Pakvis, zich nergens veiliger dan hier.

Wat is op deze telkens bedreigde plek aan de kust nog authentiek? Een nagebouwd schip, een nagespeelde geschiedenis, een herbouwd dorp en aan de rand ervan een afgebrokkelde **Kousenpaal 1500-1800.**, die ook zijn langste tijd lijkt te hebben gehad.

Zou de vissersvrouw, die aan het radioprogramma van Esther Polak meedoet vanuit de Scheveningse vuurtoren, weten dat hier een monument staat als herinnering aan al die vislopers die hier hun schoenen en kousen uittrokken om blootvoets in de omliggende dorpen hun vis uit te venten?

En hoe authentiek zijn de kanonnen, die schuin gericht staan op de zee en gedeeltelijk op de kassen? Hoe kom je hier achter als je geen kenner van wapens bent of de feiten over de Eerste Engelse Oorlog niet paraat hebt? Bij nadere inspectie blijken de kanonnen uit 1834 te stammen en weinig met deze historische zeeslag te maken te hebben.

Is hier sprake van opzettelijke falsificatie of speelt men op handige wijze in op het verlangen naar cultuurhistorische relict en de toeristische blik die niet al te kritisch de feiten toetst?

De objecten zelf hebben weinig te maken met de geschiedenis die ze moeten vertegenwoordigen, maar zoals Lowenthal al zei "dat wat een cultuur goed van pas komt als symbool, verhaal of held wordt vervormd of misbruikt en kan grotendeels op falsificatie berusten."

Ook Gerard Rooijackers heeft het over "de wijze waarop sommige voorwerpen, rituelen en verhalen worden uitgeroepen tot uniek erfgoed en andere tot afval." De wereld van de 'musealisering' en die van het grote vergeten.

"Onze omgang met cultuur is heel eenzijdig. Wat wij als traditie, ritueel, erfgoed beschouwen, belicht meestal alleen de positieve, esthetische kanten. Het zijn feesten die je kunt bezoeken of unieke voorwerpen die onze identiteit symboliseren."

Door het musealiseren van objecten en gebruiken is het fundamenteel veranderd van functie en betekenis. Een gebruik is een toeristenattractie geworden, een gebruiksvoorwerp een museumstuk: "De angel is eruit. Er is onherstelbaar gerestaureerd.", volgens Rooijackers.

Barbara Visser onderzoekt in haar project **Toekomstige Groeten** voor Wind Mee de overvloed van streekmusea in het gebied. Het bijzetten van objecten en gebruiken in een museum betekent ook voor Visser dat ze onschadelijk zijn gemaakt en daardoor de weg wordt vrij gemaakt voor nieuwe ontwikkelingen. Visser: "De streekmusea van de toekomst zijn divers, maar hun onderwerp sluit steeds goed aan bij toekomstige realiteiten in Nederland, en de streek in het bijzonder. Hiervoor zal ik een aantal ontwikkelingen in kaart brengen, en een voorspelling maken van te verwachten toekomstige perspectieven op ons verleden"

Zij ontwerpt een set ansichtkaarten, gebaseerd op deze toekomstige streekmusea en balanceert daarmee op de grens tussen realiteit en fictie, falsificatie en idealisme.

Geen vissersboten of reddingsboten, maar enorme passagiersschepen, die mensen naar andere werelddelen brachten om een nieuw leven te beginnen. Velen gingen ooit aan boord van **de Holland Amerika Lijn** aan de Wilhelminapier in Rotterdam. Op de hoek Veerkade, aan de overkant van de Maas staat het bronzen standbeeld **Tsaar Peter de Grote** (1997) te uren naar die kade. Het is alsof hij in vol ornaat met fluwelen jas, zijden kousen en pruik staat te kijken naar de vermeende passagiers aan de overkant en daarmee opzettelijk eeuwen tijdsverschil overbrugt.

Daar is op de punt van de pier, voor hotel New York, het monument **Lost Luggage Depot** (1996) van Jeff Wall opgericht. Niet alleen om 650 jaar stadsrechten en 50 jaar wederopbouw te herdenken, maar om bovenal de onderliggende dramatiek van al die zich verplaatsende mensen met hun bagage te verbeelden. De drie circelvormige open etages vol verdwaalde (hut) koffers, plunjezakken, kisten, tassen, een stuk karton of opgerold matje zijn afgietsels en melancholiek van sfeer. Het herinnert aan vertrek en aankomst, het verlaten van een vertrouwde omgeving en het opbouwen van een nieuw leven op onbekende grond. Het monument maakt geschiedenis zichtbaar en tilt de vele persoonlijke verhalen naar een universeel niveau : emigratie is van alle tijden.

Kunstenaar **Saskia Janssen** heeft het in haar projecten (foto, video) met name over verplaatsingen van mensen en goederen, ontheemding en onthechting. In het kader van Upstream (2002) 400 jaar V.O.C, maakte zij een gefilmd portret **Greenhouse Sleepers** (2002) van een groep immigranten, vluchtelingen, illegalen, afkomstig uit vele landen en allemaal woonachtig in Amsterdam. Zij dreven traag op een plateau rond tussen de tropische geïmporteerde bomen en planten in een kas van de Hortus Botanicus. Met deze lokatie maakte Janssen een verbinding met de 17e eeuwse handelroutes. Door alle verplaatsingen kunnen ook weer nieuwe culturen ontstaan. De nieuwe muziekstijl **Indorock** ontstond bijvoorbeeld door een vermenging van Indocultuur met Amerikaanse rockmuziek in de jaren vijftig in regio Den Haag. Saskia Janssen verdiept zich voor Wind Mee in deze cultuur. Tot op de dag van vandaag zijn nog tientallen Indorockbands bij elkaar en met een aantal muzikanten stelt zij een verzamel cd samen als soundtrack voor het landschap.

Nieuw!

Fietsroute over kunst en de kunst van het fietsen met WindMee 2004

Pak de fiets, volg de route en bedenk: de ware cultuurliefhebber heeft altijd WindMee..!

Een andere beleving van kunst en cultuur.

De nieuw ontwikkelde kunstfietsroute is een 65 kilometer lange ontdekkingstocht die sportieve cultuurliefhebbers voert langs water, bos, duin en beroemde kunstwerken. Onderga weidse landschappen, tastbare geschiedenis, zilte zeelucht, oude dorpskernen en moderne kunst. Beklim de Bloedberg, verbaas u over het Hemelse Gewelf van Turrell, spot de schepen op de Waterweg en kijk dwars door de aarde met Hole in the Earth van Maki Ueda.

De kunstfietsroute volgt bestaande fietspaden en vestigt de aandacht op aanwezige kunst en cultuur in het landschap. De route verbindt Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen, Maassluis, Hoek van Holland, 's Gravenzande, Monster, Ter Heijde, Kijkduin, Scheveningen en Den Haag met elkaar tot een samenhangend cultuurhistorisch traject.

U kunt de kunstfietsroute het hele jaar door fietsen. De stations Rotterdam CS en Den Haag CS vormen prima startpunten voor deze unieke fietstocht die u de weg wijst door de culturele en historische rijkdom van Zuid-Holland.

www.kunstenfietswerk.nl/windmee

Hoe kijken we naar onze cultuur en waarom kijken we op deze manier?

Deze zomer zullen de bestaande kunstwerken en cultuurhistorische landmarks in het kloppende hart van de Westhoek voor het eerst worden aangevuld met bijzondere kunstprojecten. Voor Wind Mee 2004 ontwikkelen kunstenaars tijdelijke kunstprojecten waarbij de beleving van cultuurhistorie centraal staat. De nadruk ligt op het dagelijks leven in het verleden en heden. Het dagelijks leven zoals dat is gevat in verhalen, voorwerpen, beelden, gebruiken en locaties. Aandacht wordt ook besteed aan de authenticiteit van de cultuurhistorische beleving en het gevaar voor geschiedvervalsing.

Projecten van Saskia Janssen, Sjaak Langenberg en Rosé de Beer, Adriaan Nette, Esther Polak, Zeger Reyers en Barbara Visser ontsluiten op boeiende wijze de leesbaarheid van dit Zuid-Hollandse cultuurlandschap.

Daarnaast schetst kunsthistoricus Ingrid van Santen in een serie lezingen de achtergronden en verbanden tussen de kunstwerken langs de route en de cultuurhistorie vanuit verrassende invalshoeken. Op zaterdag 11 september geeft zij haar eerste lezing op een bijzondere locatie. Zie de website voor meer informatie.

De projecten

Een soundtrack voor het landschap

Saskia Janssen – Indorock verzamel cd

Saskia Janssen is geïntrigeerd door bewegingen en verplaatsingen.

Wisselwerking van culturen leveren dikwijls nieuwe vormen van cultuur op. In regio Den Haag was dat in de jaren vijftig en zestig op muzikaal gebied de vermenging van de Indocultuur met de Amerikaanse rockmuziek. Tot op de dag van vandaag zijn nog tientallen Indorockbands bij elkaar. Met een aantal van hen stelt zij een verzamel cd samen als soundtrack voor het landschap.

Voor verkrijgen cd : zie website

De spotter gespot!

Sjaak Langenberg en Rosé de Beer: Streekspotters

Langenberg en De Beer hebben een zwak voor fanaten die de geschiedenis willen bezweren en registreren. Voor genealogen en scheepsspotters. Zij ontwierpen drie nieuwe spotplekken. Op de bestaande spotterlocatie aan de Koningin Emmaboulevard in Hoek van Holland kan men niet de

schepen maar de spotters spotten en langs delen van de fietsroute wordt de spottercultuur verrijkt met spotplekken op onverwachte locaties.

In september en oktober kunt u twee maanden lang de spotters spotten.

Voor openingsevent en spotplekken: zie website.

Deel drie uit de Kijklessen

Esther Polak: Kijken naar de zee

Een radioprogramma dat opnieuw leert kijken naar de zee. In dit programma, gemaakt en uitgezonden vanaf de vuurtoren van Scheveningen komen bijvoorbeeld vissers, redders, schoonmakers en alle andere denkbare surfers van de golven aan het woord over de zee. Te ontvangen met elke radio binnen een straal van 15 kilometer, maar voor de fietstocht zijn er speciale radio's op te halen, waarmee het bereik kan worden binnengefietst. Luister naar het uitzicht op zee!

Ophaal- en inleverpunten van de radio's in augustus en september: zie website

Dit project wordt ontwikkeld i.s.m. Stroom HCBK in het kader van de manifestatie 'De zee, het strand, de haven'

Een nieuw volksfeest met eigen helden

Zeger Reyers – Nieuwe Zeehelden

Zeger Reyers legt met Hollands Glorie, een Nationale Waterfiets Wedstrijd, de verbinding tussen twee uitingen van onze huidige sportcultuur: watersport en wielrijden. Twee disciplines waarin Nederlanders altijd hebben uitgeblonken. Met een waterfietswedstrijd over bevaarbare waterwegen parallel aan de fietsroute wil hij de basis leggen voor een nieuw volksfeest dat kan uitgroeien tot een nationaal evenement met nieuwe, eigen helden.

Volg de website voor meer informatie

Geaccepteerde falsificatie en overgecomponeerde werkelijkheid

Barbara Visser – Toekomstige Groeten

Met de verspreiding van nieuwe ansichtkaarten langs de kunstfietsroute plaatst Barbara Visser vraagtekens bij onze houding ten opzichte van de eigen geschiedenis en de rol van de streekmusea. Een ansichtkaart is een geromantiseerd beeld dat vaak ver van de werkelijkheid staat. Eigenlijk is de ansichtkaart een algemeen geaccepteerde falsificatie.

Met haar 'ansichtkaart uit de toekomst' presenteert Barbara Visser een eigennuttige visie, het tijdperk van Anders en Beter.

Volg de website voor meer informatie

De reis en het reisgezelschap als sculptuur

Adriaan Nette: RIT

De door Nette ontwikkelde MentalMap® is een door iedereen gratis van de website te downloaden digitaal reisplan voor individueel reisgebruik en ontsluit het duin- en waterwegtraject tussen Den Haag en Rotterdam op een eigennuttige manier. Het bevat ook een verwijzing naar de meer uitgebreide en luxe editie van de MentalMap, de z.g. MaxiMentalMap® Deze is alleen te verkrijgen bij deelname aan een groepsreis.

U kunt zich nu inschrijven voor deze verrassende reis onder leiding van de kunstenaar op 14, 15, 21, 22, 27, en 28 augustus. Boek nu via de website!

Bereikbaarheid en uitwijkmogelijkheden

De kunstfietsroute is 65 kilometer lang. Dat is een lekker eind fietsen. Gelukkig biedt het openbaar vervoer mogelijkheden om de tocht te verlichten voor diegene die dat wensen. U kunt bijvoorbeeld in juli en augustus (beperkt) gebruik maken de dagtocht met de boot Fortuna die van Scheveningen naar Hoek van Holland vaart. Tussen Hoek van Holland en Rotterdam zijn er verschillende stations waar u met de fiets op de trein kunt stappen. Op het traject tussen Den Haag en Hoek van Holland zijn er geen mogelijkheden om een trein te pakken.

Overnachten

De route leent zich uitstekend voor een tweedaags fietsarrangement waarbij u kunt kiezen voor een overnachting in landmarks als het badhotel het Kurhaus aan de boulevard in Scheveningen of in het Rotterdamse Hotel New York, naast de vertrekkerterminal van de Holland Amerika Lijn waar pioniers het ruime sop kozen. Een andere mogelijkheid is overnachten bij particulieren van de Stichting Vrienden op de Fiets, in pensions of campings onderweg.

Zie de website voor meer informatie.

Informatie en ophalen van materiaal

VVV Den Haag, Stroom Haags Centrum Beeldende Kunst, VVV Scheveningen, Touristinfo Hoek van Holland, VVV Maassluis, VVV Vlaardingen, VVV Schiedam, VVV Rotterdam en Centrum Beeldende Kunst Rotterdam.

Voor adressen en openingstijden verwijzen wij naar de website.

Colofon

De kunstfietsroute is een initiatief van de stichting Kunst en Fietswerk.

Organisatie & coördinatie: Jacqueline Heerema

Kunst- en cultuurhistorische adviseur voor Wind Mee: Ingrid van Santen

Communicatie strategie & art-direction Wind Mee: T(C), H&M / Felix Janssens, Hans Ophuis

Subsidiënten

Dit project wordt mogelijk gemaakt met de steun van de Mondriaan Stichting, Stimuleringsfonds voor beeldende kunst, vormgeving en museale activiteiten, Prins Bernhard Cultuurfonds Zuid Holland, Fonds 1818, OBR Rotterdam, gemeente Den Haag, ANWB Fonds, Fonds Schiedam/Vlaardingen, Stroom Haags Centrum Beeldende Kunst, Rotterdamse Kunststichting, Stichting Cultuurfonds van de Bank Nederlandse Gemeenten, Stichting Bevordering van Volkskracht en het Prins Bernhard Cultuurfonds Rotterdam.

www.kunstenfietswerk.nl/windmee

info@kunstenfietswerk.nl

Voor informatie, inschrijving en routebeschrijving.

U kunt de voortgang van de projecten volgen op onze website. Indien u ons uw emailadres doorgeeft, houden wij u op de hoogte van de ontwikkelingen.

Organisatie

De kunstfietsroute is een initiatief van de stichting Kunst en Fietswerk.

Organisatie & coördinatie: Jacqueline Heerema; ondersteuning door Marianne Volleberg.

Kunst- en cultuurhistorische adviseur voor WindMee: Ingrid van Santen.

Communicatie strategie & art-direction WindMee: T(C), H&M / Felix Janssens, Hans Ophuis.

Webbouw: ZICHT Nieuwe Media.

Subsidiënten

WindMee2004 is mogelijk gemaakt met de steun van de Mondriaan Stichting, Stimuleringsfonds voor beeldende kunst, vormgeving en museale activiteiten, Prins Bernhard Cultuurfonds Zuid Holland, Fonds 1818, OBR Rotterdam, gemeente Den Haag, ANWB Fonds, Fonds Schiedam/Vlaardingen, Stroom Haags Centrum Beeldende Kunst, Cbk Rotterdam, Rotterdamse Kunststichting, Stichting Cultuurfonds van de Bank Nederlandse Gemeenten, Stichting Bevordering van Volkskracht en het Prins Bernhard Cultuurfonds Rotterdam

Contact

Stichting Kunst en Fietswerk

Postadres: Prins Hendrikstraat 265

3151 AK Hoek van Holland

0174.310080

<http://www.kunstenfietswerk.nl>

info@kunstenfietswerk.nl

KvK Rotterdam 24307648

Bankrekeningnummer 812996666

Organisatie en coördinatie

Jacqueline Heerema

Galileistraat 16

2561 TE Den Haag

070.3604039

<http://www.jacquelineheerema.nl>

info@jacquelineheerema.nl